

MARIJA KMETOVA:

## BREZ TAL.

„— O, bratje, težko je! Bog je dal človeku hrepenenje, za cilj pa ga je ukanil. Pokazal je hromcu strmo pot: ná, hodi! — berglje pa mu ni dal...“

(*Ivan Cankar: Lepa Vida, str. 20.*)

## 1.

To je moj prvi spomin: petrolejka je brlela na nizki omari, in vsa soba je bila v polutemi. Jokala sem, in oče me je nosil v naročju in me je tolažil. Kje so bili mati, kje drugi — ničesar ne vem.

In malo časa za tem sem stala v šolski sobi in sem imela dolgo šibo, in otroci so se mi smejali. In oče mi je dejal: „No, le daj jih!“ In jaz sem zamahnila in udarila po klopeh, in glasen šum in grohot je zadonel izpod klopi.

In potem: zvonovi so zvonili zateglo — zamolklo, in sem gledala skozi okno. Naša dekla, Cembra so ji dejali in sam Bog vedi, kdaj in odkod je bila dobila to ime, je stala pri meni in si brisala solzne oči. Gledala sem dolgo vrsto črno oblečenih ljudi in črno krsto sem videla in veselo sem mahala z ročicami. A nenadoma sem zajokala na ves glas.

Takrat so pokopavali mojega očeta, in bilo mi je štiri leta.

Učitelj je bil moj oče in preveč nas je bilo, pa sem ostala po očetovi smrti pri teti, a mati in drugi so bili odšli v mesto.

Prav nič se mi ni tožilo po domačih.

Velika noč je bila takrat in sedela sem na zapečku, v vsaki roki velik kos potice in sem bingljala z nogami in veselo gledala staro stensko uro, ki je imela leseno kolesje. Čudna se mi je zdela in tako sem videla, kakor da ima tista ura obraz, oči, nos in usta in me gleda nekaj časa vsa jezna, a potem se zasmije in zagrgra. Dolgo časa sva se gledali z uro in zdelo se mi je, da je huda name. In potem muca! Tista debeluška, črnobelkasta, kako me je razumela! In sivka v hlevu! Stala sem ob njej in jo gledala, kako je strgala po škafu, in stric mi je pravil, da se ji tudi sanja časih.

Vselej popoldne sem šla s stricem, ki je gnal sivko na pašo in oba dva sva jo gledala, kako je mulila velike šope trave.

Stric je bil dober in razumela sva se.

Hodil je na večere po sobi gor in dol, gor in dol in jaz za njim, in on je bil moj konj in voz. Ali časih me je razjezil. Kakor da spi, se je delal. In jaz sem mu dejala mokro cunjjo na vrat in jo izžemala in še se ni hotel predramiti. Jezilo me je to. Tresla sem ga za rame, vpiti sem začela, dokler ni prišla teta:

„Kaj noriš in jeziš otroka!“

Lepo je bilo. — Vsi travniki so bili moji, vse pajčevine sem pregledala v jutranji rosi in budila sem mravlje in jih dražila. Najrajša sem čepela na tleh in opazovala mravlje, ki so imele procesijo. Sršene sem ujela in jih poveznila pod kozarec. In vseč mi je bilo, da so se brenčaje zaletovali ob kozarec in me niso mogli pičiti.

Tam ob svinjaku je bil moj grad.

Tam so bili pajki, tam so bile mravlje; tam so bile kokoši in so letali vrabci. Tja sem nosila punčko iz cunj, tam sem ji kuhala in jo vozila po daljnem svetu. In voda je tekla mimo in časih me je bilo strah; a v solncu sva si bili dobri. Nekoč pa bi bila skoro utonila v njej.

Lepo je bilo.

In gozd! Prav pred hišo nad cesto je bil, in rada sem hodila sama po njem. In gugala sem se na gugalnici iz vej spleteni in pasla sem ondi s pastirji in peli smo in prevračali kozelce.

In sveti Miklavž in Božič; Velika noč in Kres! Kakor zlato se svetijo daleč za menoj.

Rada sem imela tiste nizke holme, rada sem imela položno izbočene, ilovnate njive. Ves svet tam okrog je bil kakor z mehko roko pobožan in z otožnim smehljajem obdan. Pa je bil prišel dan, ko smo morali vsi v svet: hišo so prodali na dražbi. Takrat je bilo vse tiho v meni, in zdelo se mi je, da so se narahlo zaprle duri za nečim lepim, dobrim, tako dobrim.

In morala sem k materi, in nisem jih marala domačih. In tudi oni me niso marali. Od tistega dneva sem bila sama, čeprav sem bila doma. Bog ve, ali je bilo že takrat zapisano vse tisto? Hudo je bilo doma, pretila je lakota in ponižanje nas je tlačilo od vsepovsod. Ko bi vedeli ljudje, kako globoko je zapisano vse to v otroški duši! Vsak trd pogled se mi je začrtal v srce, vsaka nemila beseda je butnila vame kakor s težkim kolom položena. Hudo je bilo.

In potem smo se razšli in se nismo našli nikdar več. Nikdar več z dušo in s srcem, le z besedo na jeziku. Trpljenje ne rodi dobrote.

V učiteljišče sem hodila in knjige so mi bile vse. Ne ples in ne zabave — le knjige. In težki dvomi o veri in Bogu, da je polagoma razpadalo in razpadlo vse ono, kar je nekdanj stalo kot največje svetišče.

Ah, tisti nerodni fant! Kako sem se bila zaljubila vanj! Saj nisem vedela, jeli to ljubezen ali kaj; ali bilo je, da sem preležala cele noči na golih tleh in jokala.

## 2.

Tisti dan je sijalo solnce.

Nebo se je smejal, cesta je drhtela prazniška in jaz sem morala v svet. Ah, kam v svet! V hribe sem šla, na službo v Bukovico!

Meni pa je bilo, da bi bila odšla v resnični svet, v oni daljni svet, ki žari tam daleč za gorami, ki se blešči in me kliče in vabi. Saj sem bila hotela v Italijo, v Rusijo ali v Pariz! In zdaj, le Bukovica? Le to in drugega nič?

Težkó mi je bilo — pa kaj sem hotela?

Kruh.

Izstopila sem bila iz vagona in se ozirala po kolodvoru. Težki oblaki so se bili zbrali na nebu in pričelo je pršeti. Tako tesno, tako žalostno mi je bilo pri srcu, da bi bila najrajša padla na zemljo in se pogreznila v nič.

Stala sem in se ozirala in sem vprašala kmeta, ki me je bil opazoval:

„Ne zamerite, prosim, kako bi prišla v Bukovico?“

„V Bukovico greste?“

„Da. Učiteljica bom ondi.“

„Učiteljica? Pa vi?“

„No, kaj?“

„Eh, kar tako. Vidim vas, pa se mi ne zdi, da bi bili za naš kraj.“

„Ilo nič ne de. Le povejte mi, kako bi prišla tja!“

„Kako? E, kar tako. Saj sem tudi jaz iz Bukovice, pa pojdeva skupaj.“

„Je daleč?“

„Kakor vzamete. Tule čez tale hrib je dve uri.“

„Dve uri...“

„In tamle po cesti pa štiri. Jaz grem čez hrib.“

„Dobro, pa pojdem tudi jaz. Voza ne bi dobila?“

„Težko; in drag bo. Kar pojdiva, pa je.“

In sva šla.

Nikoli ne bom pozabila te poti. Tako milo, tako inako se mi je storilo, ko sem videla, da je tak moj prvi korak v svet; da je namerjen v hrib, da je namerjen tja, kamor sem najmanj hotela.

In kaj bom pravila! Tako se mi je godilo kakor vsem drugim učiteljicam: iskanje sobe in hrane, mrzli pogledi od vseh strani in v šoli

nobenega veselja do dela. Vse mi je šlo narobe, vsepovsod sem naletela na težave in bridkosti.

Ali saj je bil tam v mestu moj fant! Ni bil moj, ali hotela sem, da bi bil.

Pisala sem mu in težko sem čakala odgovorov. Prišli so odgovori, a niso bili taki, kakršnih sem si želela. Če so bili to sploh odgovori?

V mraku je bilo najtežje. Ne še prav v mraku, malo pred njim. To je takrat, ko solnce še ne zaide prav in vendar ne sije več; takrat, ko je v solnčnih žarkih zadnji pozdrav. Zdi se mi, da je v tistem času najsvetejša ura.

Slonela sem takrat navadno pri oknu in gledala v dolino. Vse misli so se pretakale v eno samo misel: v misel nanj. Kod hodi, kako mu je. In ali bo prišel, da se združiva in me odvede v svet iz tega tesnega okvirja?

Nobena beseda o ljubezni ni bila izrečena med nama. In to me je težilo.

Ali vidi v meni prijateljico? Ali punco za zabavo? Ali ne išče ljubezni v meni? Ali mu je dopisovanje le v kratek čas?

Dokler nisem izrekla jaz prva tiste besede — in to, to je bilo nápak. Zakaj, ni ženska tista, ki je poklicana za tako besedo.

Pisala sem mu, da ga ljubim.

Odgovor. — Ah, kako težko, težko sem čakala na tisti odgovor! Zvečer sem videla, kako ga bom brala v jutru, zjutraj sem obupavala, ker ga ni bilo. In časih, da časih sem si v najtajnejši misli želela, da bi še dolgo, dolgo ne bilo tistega odgovora.

Pa je prišlo pismo — in seveda — ne, da ni ljubezni v njem, da bi bila morala vedeti vendar to!

Takrat je bilo tako strašno v meni, tako, da še zdaj ne vem, kako sem preživela tiste dneve.

Kaj bi zdaj? Kako bi?

Šla sem preko tega in še sva si dopisovala. O praznikih, ko sem prihajala v mesto, sva se videla, in časih sva se le pozdravila in šla drug mimo drugega.

Jaz pa sem bila tako željna, tako žejna ljubezni!

Vsa žalostna sem se vračala v Bukovico in še bolj pust in medel je bil moj obraz.

„Nobenega življenja nima,“ so rekli ljudje.

A v meni je bilo toliko življenja! Da bi ga ne bilo.

\* \* \*

In tako, ko sem bila sredi najbujnejše ljubezni do njega, sem bila dobila pismo, da se je zaročil.

Ah, ti moj nerodni fant!

In jaz, še bolj nerodna Helena.

Kaj sem hotela?

Zagnusilo se mi je bilo vse ono jadikovanje v mislih in sanjah; zastudilo vse mehkobno in cukreno. Kakor bi bila negovala rano, jo prevezovala in se cmerila zraven. Strgati sem hotela s sebe vso medlost. Zakaj ne bi živela veselo, če živijo drugi?

Ali zato, ker sem v hribih? Ali naj pustim, da me pogoltne tisto postano in pestovano življenje, ki ni življenje?

Zaželela sem si moža, zdravega in krepkega; da bi me na svojih močnih rokah lahko dvignil do nebá. Da bi me objel in me skrtil na prsiah in bi mi vlil zdravja in moči v telo in dušo.

„In če si se zaročil, ti moj nerodni fant, jaz se hočem poročiti!“

S to mislijo sem pregrnila s težko odejo vse prošle dni; potegnila sem z roko preko čela in sem se okrenila.

### 3.

Drugo leto sem bila v Bukovici in sem polagoma prešla v vse ono delo kakor stroj. Daleč za menoj je bila Italija, je bila Rusija, je bil Pariz.

„Kam hočeš, Helena? Kar je — je.“

\* \* \*

Pomlad je bila.

Iz vsake bilke je dihala, v Temenici je sanjala, iz vrbinah vej je poganjala, po njivah je blagoslavljalala. In iz solnca je bila vsa živa in topla.

Jože Bergant je imel trgovino nasproti šole.

Velika hiša je zasmehovala revno šolsko hišico, bogato posestvo se je širilo za vasjo. Polovico njiv je bilo Bergantoviñ, polovico travnikov je bilo Bergantovih in ob Temenici je svrščala žaga dan za dnem in sipala denar za Berganta.

Edini sin je bil Jože in stara Bergantovka mu je gospodinjala, da bi mu ne bile tako tri mlade žené.

Časih sem govorila z Jožetom. Tako močan je bil in ko se je zasmeljal, so se zableščali beli zobje kakor zdravje sámó.

Zadnje leto se mi je zdelo, da je večkrat in topleje pogledoval za menoj. Če sem prišla po opravkih v prodajalno, je prihitel k meni:

„O, gospodična! S čim vam morem postreči? Kaj bi radi? Izvolite to; ono? Prosim, takoj — tu!“

In že je meril, zavijal in mi dajal vse po najnižjih cenah. Pol vaških deklet je norelo za njim, a Jožetu je bila vsaka prenerodna, premalo izobrazena.

\* \* \*

Nekoč sem slonela na oknu. Mehak pomladni večer je bil, pa je prišel mimo, ozrl se je vame in postal.

„Dober večer, gospodična!“

„Bog daj, gospod Bergant! Kako je?“

„Bo, bo. Kaj delate?“

„Gledam. Lepo je danes.“

„Da, lepo je.“

In ozrl se je vame s tako dolgim pogledom, da mi je vztrepetal srce.

„Gospodična, ali ne bi prišli malo dol?“

„Jaz, dol? Pa zakaj?“

Zavzdihnil je in pogledal v tla. Zaslutila sem njegovo željo, pa mi je prišla razposajena misel: zakaj ne bi šla? Kmet je, ali lep in močan. Zakaj ne bi šla?

„Gospodična...“

„No, pa pridem!“ Zasmejala sem se in odhitela na cesto.

Sitno mu je bilo, ali veselje se je kar iskriilo v temnih očeh.

Šla sva ob Temenici in se pogovarjala. A postajal je bolj in bolj zamišljen in v senci vrbinih vej me je narahlo prijel za roko in dejal tiho:

„Gospodična Helena...“

Pogledala sem ga začudena, a vznemiril me je njegov tresoči se glas in nalahno sem mu izmeknila roko.

„Ne, ne, gospodična Helena, ne. Jaz, gospodična, jaz...“

„Gospod Bergant, noči se, pojdiva!“

„Ah, ne, gospodična!“ In spet me je prijel za roko. „Jaz, kmet sem, res je — drugačnih ste vajeni, vem. Ali vi ne veste, kako rad vas imam!“

Tako otroško majhen in slaboten je bil v tem hipu, da mi je bilo na smeh in prav nič se ga nisem bala.

„Kaj pa govorite, gospod Bergant? Kaj bi radi?“

„Gospodična — če bi, če bi hoteli —“

„No?“

„Eh — jaz vam moram povedati — tako me teži vse to že tako dolgo, dolgo. Če bi me hoteli?“

„Vas?“ Zresnila sem se in kar zaplesalo mi je pred očmi. Kaj hočem, kaj naj mu odgovorim?

„Ah, ne, gospod Bergant, kaj bi vi z menoj!“ sem rekla navidezno v smehu.

„Samo vi — ali nobena! Zdaj veste.“

Vrnila sva se. A pred hišo, kakor da se mi je zavrtelo pred očmi, kakor da sem v sanjah. Začutila sem dvoje močnih rok krog vratu in vroč, dolg poljub na ustnih. Izvila sem se mu in stekla v sobo. Padla sem na posteljo in si zakrila obraz.

„Helena, Helena,“ sem govorila sama sebi. „Kaj je s teboj, kaj bo s teboj?“ Urediti sem hotela misli, ali mešale so se, zaganjale druga v drugo, motovile se v čudnih kolobarjih. Vstala sem, hodila po sobi in zdaj pa zdaj sem začutila objem Jožetov. „Učiteljica sem in ostanem; ničesar nimam. Zdravja in moči si želim, moža si želim, rad me ima, bogát in krepák je — vzela ga bom!“ Mraz me je pretresel od nog do glave, a potem sem se zasmejala. V enem mesecu je bila poroka.

#### 4.

Lepo mi je bilo, ko sem vedela, da sem poročena, da sem žena, da sem gospa Bergantova, najbogatejša v vasi. Lepo mi je bilo, ko nisem bila več sama, ko sem imela moža, ki bi me bil branil in ščitil pred vsako nevarnostjo. Lepo mi je bilo, kadar sem hodila po zgornjih prostorih, kjer sta bili dve sobi urejeni pol kmetiško, pol gosposko. Krasen razgled je bil iz teh sob po vsej temeniški dolini. Videla sem vijugasto Temenico, vse pisane in rožaste travnike in sanjavi topoli so šušтели, trepetali in se svetlikali v solncu. In vrbe, kakor bi prisluškovale pravljicam. Po holmih so čakale njive in so zelenele starine. Tako preprosto otožni so bili ti holmi, kakor grudi so ležali drug poleg drugega. In spet topol in breza in tepka in tam v ozadju gozdovi: baršunasti v poletju, svileni spomladi, in jeseni kakor lepota sama. Pri oknu sem stala in gledala vse to in sklenila sem roke in se zasmejala v srcu. Dobro, toplo in lepo mi je bilo.

Za gospodinjstvo nisem skrbela.

Ne vem, kaj mi je bilo in kaj sem mislila, da sem zdaj, ali ni mi prišlo na misel niti oddaleč, da bi bila šla in se zanimala za delo. Jože mi izpočetka ni dejal niti besedice o tem, pa sem hodila po sobah in brala, ali sem pogledala kar tako za igračo v kuhinjo in trgovino; ali sem se šla izprehajati na polje in travnike. Družina se mi je po tistem posmehovala, to sem čutila in videla, a nisem se brigala za vse to in

sem živelá po svoje. Časih sva se peljala z Jožetom v bližnji trg in všeč mi je bilo sedeti v koleseljnu in gledati Jožeta, kako je vesel in zadovoljen poganjal lepa konja.

V meni se je vse smejala, vse vriskalo in pelo. Zadovoljna sem bila in srečna. Večkrat sem dejala sama sebi, da je vendarle sreča na svetu in da smo ljudje le tako nerodni, da je ne vidimo. Z Jožetom sva se pogovarjala o gospodinjstvu in trgovini. Sam ogenj je bil v njem, kadar je govoril o teh stvareh. Saj jih nisem razumela, tudi zanimale me niso take besede, ali takrat je bilo tako zadovoljstvo v meni, da je bilo zame vsepovsod le solnce in otroško veselje.

Jožetova mati me je pač gledala z neko nevšečnostjo in nevoljo, tudi so padle besede, ki bi me bile imele razžaliti. Ali kaj! Vse mi je bilo prav, razumela sem jo in celó rada sem jo imela. Ni bilo človeka zame takrat, ki bi me bil mogel spraviti le v količkaj slabo voljo, ni ga bilo, ki bi mu bila mogla zameriti le besedico.

„Vse je dobro, vse je prav, vse je lepo!“ To je bila takrat moja deviza. To je bilo v prvih mesecih, pol leta, ko sem bila kakor otrok.

\* \* \*

Ali nekoč, kakor da sem se prebudila iz lepih sanj. Na zimo je šlo in sedela sem v mraku v sobi, prekrizala sem roke v naročju in gledala plamenčke, ki so tekali iz peči in begali po modrih tleh. Nikakega povoda ni bilo za misli, ki so prišle; nikakega dogodka, ki bi me bil premotil. Prišlo je, kakor pride oblaček, tiho in neopaženo.

„Ali je res, ali ni res,“ sem premišljevala, „ali je res, da sem poročena, ali ni res? Saj je vendar komaj pol leta od tega, odkar sem bila učiteljica v Bukovici in zdaj, zdaj sem žena Bergantova v Bukovici. Ali je res, ali ni res?“

Tiho, neopaženo je prišlo kakor oblaček.

„Ali je res?“

Pa sem zaslišala težke korake s stopnic in s težkim pritiskom so se odprla vrata.

„Dober večer, Helena! Kaj te ni?“

„Dober večer, Jože!“ Zdrznila sem se; preplašilo me je, prvokrat.

„Pa kar v temi si? Kaj počneš?“ In že je prižgal luč, da me je zbolelo v očeh.

„Nič. Premišljam,“ sem dejala in tuje pogledala Jožeta in čutila sem, da je bil tuj moj obraz in so bile tuje moje besede.

„Bog vé, o čem premišljaš in kakšne skrbi imaš! Tako sem zdelan in truden danes, pa sem prišel, da si malo odpočijem pri tebi.“



In sedel je poleg mene k peči in nekako raskavo se mi je zazdelo njegovo lice in njegove roke so mi bile zoprne.

„Lepo kupčijo sem sklenil danes. Da ti povem, kupil sem par imenitnih konj. Sam ogenj jih je, sama iskra! Pa pojdi, da ti jih pokažem!“

„Ah, ne, Jože -- jutri.“

„No, pa jutri. Pa za tako malenkostno ceno! Takorekoč zastonj, pod róko. Vsa vas ne premore takih. No, pa saj smo Bergantovi tudi nekaj! Kar je res, je pa le res! — In za trgovino sem nakupil, in novi hlapec mi je tudi prav všeč. To ti kar žari od dela; kakor bi šlo iz njegovega, tako je vesten in priden in delaven. In sploh, Helena, tako vesel sem danes in tako rad te imam!“

In objel me je krog pasu in me pritisnil k sebi. V meni je bilo nekaj zoprnega, pa sem dejala:

„In konje in hlapce?“

„Vse, vse imam rad! Zares, če se mi takole kaj posreči kakor danes . . . Ah, Helena, lepo, lepo nama bo še! Novo hišo bom postavil, trgovino bom razširil, žago preuredim, kupčijo raztegnem in bogat, bogat bom še — še vse bolj bogat. Ej, ti Helena, Helenčica, ti!“

Stisnil me je k sebi, zaprla sem oči in sem spet pozabila na prejšnje misli.

„Daj, Jože, peljiva se jutri kam s temi konji!“ sem zaprosila v otroških mislih.

„Jutri? Ne, jutri pa res ne utegnem. Kakor bi rad, Helena . . .“

„No, pa pojutršnjem!“

„Pojutršnjem — ah, takrat imam pa spet . . .“

„Neko kupčijo, kaj ne? In zame, zame nikdar ne utegneš, nikoli ne moreš.“

Kar prišlo mi je in žalostna sem bila.

„Pa kako, Helena, saj vendar veš! Saj vendar veš, kako rad te imam, kako sem opletal za teboj, kako vesel sem te!“

„Vem, vem, Jože. Ali danes mi je prišlo . . .“

„No, kaj?“

„Tako čudno. Premišljala sem pravkar . . .“

„Saj res; res, o čem si premišljala?“

„Če je res, ali ni res, da sem poročena.“

„O ti, Helena, ti! Poglej, na prstan poglej!“

„Saj res, kar na prstan. Vidiš, kako sem neumna.“

Sama nase sem bila nevoljna, da sem pričela govoriti o tem z Jožetom. Saj sem bila vedela, da me tako daleč ne bo razumel. Zavzdihnila

sem, se privila k Jožetu in skrila glavo na njegovih prsih. Nenadoma je bilo v meni, da bi izginila v tem človeku in dejala sem mu:

„Ah, Jože, kako si ti zdrav, močan in poln življenja! Kar zemlja diha iz tebe.“

Poljubil me je in odvrnil:

„Vidiš, takole, kako si moja, moja. Čeprav sem kmet, vidiš, in ti si bila taka gospodična, uf, taka! Pa si le moja, kaj ne?“ In zasmejal se je, a v meni je bilo kakor nenadno razočaranje, pogledala sem ga začudena in sem vstala.

„Kaj pa je, Helena?“ je vprašal Jože in tudi vstal.

„Nič.“

„Ali zaradi tistega?“

„Kaj?“

„Pa jaz res ne utegnem, Helena. Ne morem, da bi se peljala...“

„Ah, tisto? Ne, ne — saj sem že pozabila.“

„No, potem je prav. Zdaj pa moram iti. Slišim, da me že kličejo mati. Pa pridi tudi ti potem, koj pridi!“

In že so se zaprla vrata in so zadonele stopnice od težkih korakov. Sedla sem spet k peči.

„Kaj mi je? Čemu te misli, čemu vse to? Kaj mi je?“ Prijela sem se za glavo, poslušala sem vase. Nič — le neko tajno, daljno začudenje in neka še bolj daljna misel, da sem v tuji hiši med tujci.

„Moj Bog, kako sem neumna!“ sem se hotela otresti vsega tega; nasmehnila sem se, segla po knjigi in pričela brati. „Saj mi je vendar lepo, kaj neki hočem zdaj nenadoma!“

\* \* \*

Ali zaslišala sem besede iz veže, ki mi niso dale, da bi bila brala dalje in nehote sem stopila k vratom in sem prisluškovala Jožetovim in materinim besedam.

„Da si le tako otročji! Da te le sram ni!“

„Zakaj, mati?“

„Vedno bi se onegavil okrog nje; noč in dan bi se gledala. Ali si mož ali nisi?“

„Ah, mati, že spet te besede! Kdaj bo konec!“

„Seveda, konec. Jaz naj pa delam, pa družino onegavim! Jaz le ne vem, kaj misliš!“

„Kaj pa hočete pravzaprav? Pustite me s tem!“

„Seveda, kar pustim naj vse skupaj, da pojde vse v nič. Jože, ali si gospodar, ali nisi?“

„Pa kaj hočete?“

„Kaj hočem? Dela naj! Ona naj dela! Pa le zgoraj čepi. Ves dan je ni na spregled. Le kaj počne, le kaj tuhta! Nič prida ni. Za nič je!“

„Mati, Helena je moja žena in rad jo imam. In ni res, da je le v sobi. Saj pride dol, saj pogleda v kuhinjo, saj gre v trgovino.“

„O, kajpa, kajpa. Saj gre, saj pride! Seveda pride! Malo pogleda naokrog, našobi usta, pa — frk! — je že spet zgoraj! Tej ne diši delo, tej!“

„Če ne veste drugega, mati, pustite me! Jaz ne maram teh večnih besed. Drugih opravkov imam dovolj.“

„Poglej, poglej, Jožeta! Kako je vzrastel! Kako se je postavil! Zakaj si jo pa vzel, če ti poseda cele dneve po sobah? Zakaj si se oženil, če se ti le izprehaja okrog in lenari?“

„Mati, rekel sem že...“

„No? Rekel si; a ne prave besede!“

„Kaj torej?“

„Dela naj! Zaukaži! K delu jo spodi! Ali te ni sram, da vsi kažejo s prstom za teboj, da se držiš le babjih kril? Da ni več moža v tebi?“

„Kdo to govori?“

„Vsi! Družina se zgleduje, sram me je, zate me je sram! In kaj misliš, da bom jaz večno na svetu? Da bom vedno delala? Ona bo pa lenarila in se nosila kakor gospa?“

„Mati! Helena je moja žena — in konec!“

„Žena dol, žena gor! Seveda, potuho ji daješ! Kadar moreš pri njej čepiš. Ampak tako ne bo šlo več dolgo!“

„Jaz sem gospodar!“

„Ti, kajpa, gospodar si — po imenu! Ona te pa zvodi, kamor se ji zdi. Eh, ko bi še rajni živel! Nikoli bi ne bilo tega. Saj sem ti bila pravila: učiteljica pa gospodinja, pa na kmete! Uf! Saj me bo konec od teh skrbi!“

„No, mati, nikari, nikari.“

„In kaj ti je k hiši prinesla? Jaz le ne vem, kaj imaš od nje? Zakaj si tako zaverovan vanjo?“

„Zaverovan ali ne zaverovan, moja žena je! Slišite? In nič več o tem! Jaz sem gospodar! Bogati smo, nikake dote nam ni treba. Vam pa tudi ni nobene sile!“

„Seveda, seveda, jaz sem zadnja pri hiši. Ampak povem ti, da mora biti tega konec — tako ali tako! Eh, ko bi še rajni živel...“

Zaslišala sem težke korake Jožetove, zaloputnila so se vrata, in sedla sem se na stol. Saj mi je bilo znano, da me mati ne mara, ali da me ne mara v toliki meri, tega se nisem bila zavedla. Težilo me je to, hudo mi je bilo. Kaj bi? In prav nocoj, prav ta večer, ko je bilo prišlo tudi ono in sem se zazdela nenadoma tujka v tej hiši. Kje je bila ona brezskrbnost, kje veselje? Izginilo je vse, kakor bi trenil in ostala je le velika mora, ki me je davila in dušila, da bi bila najrajša zajokala na ves glas. Vstala sem in sem se odpravila v kuhinjo. Mati je robantila in brskala z burkljami po peči, še ozrla se ni, ko sem vstopila.

„Kje je Jože?“ sem vprašala, ker nisem vedela drugega. Mati se je okrenila, a ni odgovorila ničesar.

„Kje je, Jože, mati?“ sem vprašala spet in stopila bliže.

„Naj bo, kjer hoče!“

„Zakaj ste hudi, mati?“

„Ali misliš, da Jože tako postava kakor ti?“ In pogledala me je in se naslonila ob ognjišče.

„Pa kaj je?“

„Uf, da te sram ni!“

„No, mati ...“

„Da te le sram ni, ko nič ne delaš! Jaz le ne vem, kaj misliš, zakaj si prišla k hiši? Ali meniš, da je pri nas šola? Da je le od ure do ure? Delaj! Za delo primi! Družina gleda na gospodinjo — a ti!“

„Saj je vse v vaših rokah. Saj vam je prav tako. Vse se zgodi po vaši volji.“

„Kaj se bo po tvoji? Ko še nobene nimaš ne? Helena, kaj pa misliš pravzaprav?“

„Nič.“

„Uf! takole! Ali jaz ne morem več! Niti časa nimam, da bi sedla.“

„Sedite; kdo vam brani.“

„Seveda, brani. Pa delo?“

„Oh, mati, saj veste, kako je. Kaj bi se prerekali!“

„Vem, vem. Ali to ti povem, Helena, če hočeš, da bo mir v hiši — za delo primi in delaj, kakor se spodobi za pošteno ženo in gospodinjo!“

„Kaj je spet? Večerjo!“ je nenadoma zavpil Jože na pragu in še pogledal me ni. Zamahnila sem z roko in odšla v sobo. Tisto noč nisem mogla zaspati. Zeblo me je v srcu in premišljevala sem, kaj mi je storiti. Jasno in določno sem videla, da bo res treba delati in sklenila sem, da se takoj drugi dan poprimem gospodinjstva. Povedala sem Jožetu in

kako vesel je bil! Nikdar in nikoli mi ni prišlo na mar, da bi mi Jože ne bil branil. Saj nisem bila vedela do zdaj, da je bilo tudi v njem vse ono kakor v materi, le da mi tega ni nikdar povedal.

Ali jaz — pa gospodinjstvo, kako bo šlo to? Ali naj živim vendarle kakor sem do zdaj? Kljub materini mržnji in kljub preprirom v hiši? Pa — sklenila sem, da se poprimem dela, naj bo že potem karkoli.

(Dalje prihodnjič.)



MIRAN JARC:

## DREVO OB VODI.

„Bolno trepetajo moje gole veje,  
neutešene želje so izzvenele  
brez odneva v gozdu, ki se pritajeno,  
zaničljivo vzdihom, tihim, plahim smeje.

Mraki so zbudili v meni skrivne sanje  
o ljubezni mehki ko večerne pesmi — —  
njih samotni soj boječe je ugasnil,  
ko jasno in žarno dahnil vanje dan je.“

Trudno nad vodo se veje so nagnile  
svoje slike v valih so se dotaknile  
hlastno, strastno... in v osamljenosti  
se drevó bolestno slastno opazuje.

Ko je veje — želje uklonil v togi nemi —  
— rezke vihre mu ljubezni so objemi —  
le še utripom svoje duše prisluškuje.



MARIJA KMETOVA:

## BREZ TAL.

5.

Ah, moj Bog, kakšni so bili ti dnevi! Le delo in delo, posebno, ko je prišla žetev. Že ob treh zjutraj je vstajala družina in odhajala na polje. Sami z materjo sva ostajali doma in dela sem imela čez glavo, preko svojih moči. Zdaj pa zdaj sem morala iti pogledat v trgovino, delala sem od jutra do noči in vse je zamrlo v meni. Jožeta ni bilo skoro nikdar doma, hodil je okrog po kupčijah, nevoljen se je vračal na večere in že zdavnaj nisem vedela, kdaj je bil zadnjikrat dober z menoj. Saj ni bilo žal besede iz njegovih ust, a tudi dobre ne. Težko mi je bilo. Časih sem se ozrla v ogledalo in prestrašila sem se, ko sem zagledala svoj blede, izhujšani obraz, ko sem videla ostre poteze v njem. In — moje roke, moje roke! Kakor bi bila vgnetalta kamenje z njimi, kakor bi bila rezala z nožem po njih. — Z materjo se nisva razumeli. Vsaka kretanja ji je bila nepovoljna, vsako moje delo le na pol opravljeno, vsaka reč, ki sem jo postavila, je bila na nepravem kraju. Jože se je prerekal ž njo, a potem je opustil tudi to. Še manj je bil doma in meni je bil tuj, vsak dan bolj tuj. Na tej strani je bil Jože — na oni sem bila jaz. Vzela sem ga, ker sem si želela moči in brezskrbnosti; in on me je vzela, ker je bil bogat in je hotel imeti gosposko ženo. Rad me je imel po svoje. A jaz? Ne v meni, v meni ni bilo ljubezni do njega. Stopila sem nekam, da sama nisem vedela, kdaj in kako. Prišlo je — in iti sem morala. Kdo je rekel, kdo je ukazal? Prišlo je, sam Bog vedi zakaj in čemu! Globok prepad je bil med menoj in Jožetom in mati je še kopala v prepadu, da je bil še globočji. In zdaj? Le tega, le tega nisem mogla razumeti, čemu je vse to delo, vse to kupičenje bogastva, ki ga ne uživa nihče. In zoperstavljal se mi je delo, od dneva do dneva sem čutila bolj in bolj, kako visi na meni kakor težka veriga.

Stala sem nekoč v kuhinji, in sem se zagledala v prirodo zunaj. Kakor srebrno je bilo jutro, njive so se kadile, vrane so frfotale po njih, vrabci so priletavali in odletavali v živem živžavu in še Temenica je tekla bolj veselo in bolj živahno kakor navačno.

A jaz sem stala v kuhinji in delo me je vezalo s tisočerimi vezmi. Nehote sem dvignila roko in jo držala v širokem solnčnem pramenu. Razklenila sem prste in nasmehnila sem se, ko so bili vsi živordeči kakor potonika. Lovili so se praški v solnčnem žarku, begali in plesali so drug nad drugim, drug mamo drugega in v meni je zaplalo neko divje hrepenenje, hrepenenje po nečem daljnem in razprostrla sem roke in sem zavzdihnila.

Mati me je bila opazovala od strani in je dejala:

„I.e kaj noriš! Saj ne vem, si li tako otročja ali tako hudobna. Otrok ti manjka!“

Zaskelelo me je. Da, otrok, da bi vsaj imela otroka! Povesila sem glavo in sem odšla v sobo in sem se razjokala. In stran sem hotela, proč od tu, v svet, v svet! Ali kam, kaj, kako?

## 6.

Nedelja je bila.

Na nebu je trepetalo solnce, strehe so se svetile in okna so dremala. Še cesta je bila nedeljska; nobenih voz ni bilo na njej, pa je bila vseh sama sebi in je počivala. Kakor bi sedel sam nebeški Oče na nebu in bi smehljaje blagoslavljal to lepo zemljo. Od griča do griča se je razpenjala nebeška toplota in se je spajala v zvonjenje zvona, ki je vabil k nauku. Donel in donel je glas in se je dotaknil vsake hiše, vsakega okenca in še cesto je pobožal. Donel in donel je glas in še v Temenico se je potopil in se ji je nasmehnil.

Vsepovsod nedelja, bela in prazniška.

Izmučena sem sedela pri oknu in slonela na polici. „Da bi bilo vedno takole, takole,“ sem mislila in sem zaprla oči. Kaj me je bilo premotilo, da sem zašla s poti na klanec, koder mi noga ni vajena hoje? Zakaj tako? Dve leti, dve leti! Kaj se je zgodilo v dveh letih z menoj! Postarala sem se za deset let, nobenega veselja ni; za delo nisem, otrok nimam — kar umrla bi!“ Pa sem pogledala spet skozi okno in zahotelo se mi je po svetu. „Da bi šla zdajle kam, da bi šla in se ne vrnila nikdar več!“

Tedaj je vstopil Jože in je dejal:

„Helena, nekaj dni me ne bo domov; v Trst pojdem.“

„V Trst?“

Široko sem razprla oči in sem zagledala v duhu mešanico cest in prostrano morje.

„Da, v Trst.“

„Kaj boš ondi?“ Nisem ga izpraševala navadno o njegovih potih, a Trst — to je bil že daljni svet!

„Kupčija; važen opravek imam in moram biti osebno tam. Torej, kakor rečeno, nekaj dni bom z doma.“

Tedaj sem planila k Jožetu in ga objela z obema rokama.

„Jože, o, Jože!“

„Kaj ti pa je?“

„O, Jože, reci da, reci!“

„Pa kaj hočeš?“

„Reci da! Kaj ne, saj porečeš?“

„Ko ne vem, kaj bi rada!“

„Jože, vzemi me s seboj!“

„Nemogoče.“

„Jože, moraš, moraš! Lepo prosim!“

„Saj ne morem. Doma moraš ostati; dela je preveč.“

„Oh, to delo, delo, delo! Ničesar drugega ne slišim pri tej hiši!“

„Pa kaj si mislila, da bo, ko si me vzela?“

„Da, kaj sem mislila...“

Obrnila sem se in obstala pri oknu. Čutila sem, kako mi polzijo debele solze po licu in hudo mi je bilo, da me je dušilo v grlu.

„Torej — zbogom!“

„Jože!“ Spet sem šla k njemu in se ozrla vanj s prosečim pogledom.

„Helena, saj veš, da to ne gre.“

„Oh, Jože, poltretje leto že nisem bila z doma. Kaj ne vidiš, kakšna sem postala? Kaj ne vidiš, da moram nekam, da si malo oddahnem?“

„Moj Bog, mati vse življenje niso bili nikjer — in ni jih konec!“

„Kako moreš... Pa seveda, saj ne razumeš vsega tega. Jože, kakor hočeš: jaz pojdem v Trst! Če me ne maraš s seboj, bom šla sama, dan pozneje. To je moja trdna volja. Zdaj pa, kakor hočeš.“

„Ali za božjo voljo, hudič vendar, saj bi se mi vsi smejali!“

„In če bi se jaz jokala?“

„Ah, solze —“

„Sicer pa škoda prerekati se: jaz pojdem v Trst — da veš!“

„Vraga vendar — kako si otročja! Pa pojdi, pa greva — torej, če si že taka!“

\*

Tako skromna sem bila postala, da mi je bil zdaj Trst v nadomestilo za ves oni daljni svet: za Italijo, za Rusijo, za Pariz.



Sedela sem v vagonu in tak mir, taka dobrotta je bila v meni, da nisem čutila ne sebe in ne Jožeta, ki mi je sedel nasproti in je dremal skoro vso pot. Vzela sem bila knjigo s seboj, da bi bila brala; a ničesar nisem razumela, pa sem jo zaprla in položila kraj sebe. Nobene misli ni bilo, nobene želje, nobene žalosti. Hiteli so kraji mimo mene; kakor znanci so mi bili in kar objela bi jih bila v tihi lepoti: sivkasto-modre pokrajine in belo kamenje kakor ovčice. Cerkev, z nizkim, širokim kraškim zvonikom, s kamenjem obložene strehe in ograde krog rdečkastih, ilovnatih minijatur od njiv. Vijugasta, kamenasta pot, nizki borovci in griček, preprost in otroški. In tam v dalji kakor slutnja: svet se sklanja, nagiblje, znižuje; v nebu je svetla luč in smehljaj: tam spodaj je morje. V svetem pričakovanju sem zrla skozi okno, zdaj — še malo — zdaj: ležalo je pred menoj v skrivnostnem mraku in lučke in lučke so se iskriale ob njem. Zavzdihnila sem, odprla okno in se sklonila daleč ven. Tako širno, tako prostrano je bilo vse; čutila sem, kako me zapuščajo vse vezi na prošlost. Globoko sem vdihavala neko posebno, mehko, kakor v volno zavito ozračje. Zadišalo je po morju: siano, oljnato, prenasičeno. Kakor v omotici sem se oblekla in pripravljala prtijago; kakor v omotici sem stopila na ulico -- Trst: šum, ropotanje, zvonjenje, brnenje, svrščanje in topot konjskih kopit. Neznana govorica, tuja melodija besed.

## 7.

Še skoraj mračno je bilo, ko sem vstala drugo jutro in se naglo oblekla: kakor bi se bila bala, da so vse to le sanje, da se bom nenadoma prebudila in bom spet doma v Bukovici. Jože je imel seveda svoja pota in me ni maral s seboj.

Ceste so že živele, tramvaj je brnel in na prostranem trgu sem obstala in sem se nasmehnila. Takrat mi je bilo, da bi bila objela ves svet.

Šla sem po ulicah kar tjavendan in sem prišla pred cerkev, ki je bila kakor grški tempelj. Po stopnicah sem šla počasi pred cerkvena vrata in sem se zagledala: pred menoj široka cesta kalne vode in čolni in jadrenice so gibaje se sanjali na njej. To je bil kanal in zadaj morje; sivo, mračno, polno skrivnosti. Zapiskala je sirena, velikanska senca se je motovilila po morju in potem je zašumelo in zahropelo; klici s te strani, z one strani; črn dim kakor težka misel in ladja je odplula, kdo ve kam. Morda v Afriko, morda v Azijo, morda v Ameriko; kdo ve kam. In potem se je zableščalo po široki poti sredi morja: solnce je prodrlo sive mreže in kakor nebó je bilo morje: svetlo na tej strani, mračno na oni, a prav tam ob obrežju zelenkasto-modro in

skoro črno. Kakor v sanjah sem hodila ob kanalu in sem se ustavila na trgu: rože, rože, same rože. Polne košare, polni jerbasi samih rož, rož in rož. In množica je valovala bolj in bolj, od ure do ure bolj in bolj in zdelo se mi je, da se pregibljem v taktu z njo, dalje in dalje. Solnce je sijalo in luči je bilo več in več. Gorko je bilo, vroče kakor pri nas v poletju. Po korzu so hitele postave: lahke, gibčne, temnopolte. Velikomestni dih je zaplaval krog mene; sama sem bila v vsem šumenju, košček tega mesta, majhen drobec. Zašumela je svila, zablestelo zlato in ekvipaže so švigale mimo v tihem diru: blisk iz oči in krog usten lahek nasmeh. Izložbe so se ponujale oberoč, kavarne so vabile. In ne vem kdaj in ne vem kako sem prišla na pomol, k morju. Šla sem po tej kameniti roki, ki te vodi na morje in zadišalo je po ribah. Obstala sem na kraju in se naslonila ob kameniti steber. Zdaj je bilo morje sivo, zdaj zeleno; zdaj spet modro, zdaj rumenkasto. Kakor velika rumena roža je vzcvetelo jadro iznad gladine; zibalo se je ualahno, pripogibalo se in se bližalo z elegantno kretnjo. Galebi so se zaiskrili, potemneli, izginiti; se spet prikazali in odfrfotali na obrežje s čudno neznanim, kakor iz daljnih dežel privabljenim krikom.

Vse je drhtelo v meni.

Tam v dalji so se bleščale skale v solncu, na oni strani so sanjali hribčki, ne hribčki, komaj slutnja od njih; kakor modričaste risbe na japonskih vazah.

„Kaj je več, zemlja ali morje?“ mi je šinila misel.

„Kaj je več? Zemlja je dobra, a morje, morje je uganka; zdaj se ti nasmehne, zdaj ti zažuga. Zdaj te pogleda z dušo, zdaj spet ti je tuje od najbolj tujega. Kaj je več?“

Nisem vedela odgovora.

Zazvonilo je nekje in glas se je potopil v te nerazrešene vode, pa se je spet dvignil in se ozrl vame; pa je spet odhitel po gladki zeleni cesti morjá in se je spet porazgubil med visokimi hišami.

\* \* \*

„Ali si, ali nisi?“

Ozrla sem se, preplašile so me bile te besede. Kdo, odkod, kaj je?

„Helena, kaj si res ti?“

„Ah, poglej, Mina!“

In še vsa začudena in spet vesela sem segla v roko Mini, sošolki iz učiteljišča.

„Pa kako?“

„Pa odkod?“

Obe sva vprašali hkrati in obe sva se zasmjeli.

„No, tak povej, povej, Helena, kako je to, da te vidim v Trstu?“

„Kar tako; prišla sva.“

„Kdo — prišla?“

„Z možem.“

„Z možem? Ti si poročena?“

„Pa seveda! Kaj nisi vedela?“

„Ne. — S kom? Dobro? Lepo?“

„Ah, moj Bog! Koliko vprašanj v eni sapi! Ti bom že še povedala.

Pa ti?“

„Tako iz učiteljišča sem bila prišla semkaj in sem uradnica v neki banki.“

„Ah, prav, prav. To je dobro, zelo dobro.“

„Da, dobro.“

Pogledale sva se iz oči v oči in videla sem, da je Mina velikomestna in izgleda mlajša od mene. Hodili sva po pomolu in se pogovarjali.

„No, zdaj pa povej!“ me je spet vprašala Mina.

„Kaj bi ti pravila, Mina! Tako vsakdanje je bilo in vendar ne vsakdanje. Učiteljica sem bila v Bukovici. In sem se poročila s posestnikom in trgovcem Jožetom Bergantom.“

„Iz Bukovice?“

„Da.“

„Bogát?“

„Da.“

„Hm.“

Pogledala me je in čutila sem, da z obžalovanjem.

„In koliko časa meniš ostati v Trstu?“

„Tako — dva dni.“

„Ah, beži, beži! Dva dni — seveda! Ne izpustim te. Lepo stanovanje imam, sama svoje gospodinjstvo, pa te povabim k sebi in ostati boš morala najmanj štirinajst dni, da veš!“

„O, Mina, to pa ne bo šlo!“

„Pa zakaj ne?“

„Ker sem poročena; ko me čaka delo doma, gospodinjstvo, skrb —.“

„Seveda, seveda, seveda. Saj ste vendar bogati! Saj imate vendar kóga, ki bo delal?“

„Imamo, kajpa — Ali jaz v resnici — — —“

„No, je že dobro. Saj si prvokrat v Trstu, kaj ne?“

„Prvikrat.“

„No — torej! Ostaneš, pa je! S tvojim gospodom možem bom pa že jaz govorila — le brez skrbi bodi!“

„Ah, Mina, kako rada bi, če bi mogla!“

„Gotovo. In veš, zdi se mi, da nisi zdrava.“

„Se ti zdi?“

„Res. In južni zrak ti bo del dobro. Pa poveva vse to tvojemu gospodu in bo že šlo. Še k zdravniku te pošljem.“

V meni je kar plalo od veselja, a bala sem se vendarle, kaj bo rekel Jože.

Ali Mina je tako vneto govorila zame, in jaz sama sem prosila z očmi in besedami, da se je vendarle odločil in mi dovolil, da ostanem še v Trstu. In ko je odhajal iz Trsta in sva si segla v roke, sem bila Jožetu v resnici in iz srcá hvaležna.

## 8.

Morda bi bila prav tako utegnila živeti kje drugje, v trgu, majhnem mestu, morda celó v vasi. Zakaj pri Mini ni bilo velikega mesta.

Izven Trsta, v bližnji okolici je imela stanovanje v navadni, preprosti, skoraj kmetiški hiši. Velik vrt pred hišo, vila in park na desni, ciprese in borovci in oljike; a prav pred teboj mesto — streha poleg strehe, kupole in zvoniki in zadaj morje kakor velikanska plošča: zdaj srebrna, zdaj zelena; zdaj modra in siva in spet čisto zlata. Ves dan so bile sobe polne solnca. Tiho in lepó je bilo v teh sobah. Slike in pohištvo in knjige: kakor, da je vse to del tebe samega in te ne moti nikdar in te objame in si ves ti: v stenah, slikah, stoli in v solncu.

Če sem sedela pri mizi, sem videla na morje; še ko sem bila v postelji, sem videla na morje.

\* \* \*

Veliko sem bila sama doma.

Sedela sem pri oknu na solncu in nisem čutila sebe in ne prirode zunaj. Kakor da sem in da nisem. To je bil mir.

Prišel je časih Milan Potočnik, profesor, ki je stanoval v istem nadstropju v isti hiši.

Ko sva se bila videla prvokrat in je bila Mina zraven, smo govorili in se smejali kar tako tjavendan. Ni mi bil kdove kako blizu, tudi ne zopern, človek pač, ki se srečaš ž njim in ti je vseeno, če ga boš videl še kdaj ali nikdar več. Ko je bil prišel drugič, sem bila sama, pa sem zapazila, da ima nekaj, kar ni, da bi šel človek mimo tega.

Prihajal je ob popoldnevih, tiho in preprosto, s cigareto v roki in je obstal pri vratih.

„Motim, gospa?“

„Prosim, — ne.“

Izpočetka me je spravljal v slabo voljo njegov prihod, zakaj dostikrat bi bila rajša sama. Ali potem so mi bili popoldnevi nekako prazni, če ni bilo Potočnika. Že sem se bila zalotila pri tem, kako sem nestrpno pogledovala na vrata, prisluškovala — in razjezilo me je to. „Kaj hočem pravzaprav?“

\* \* \*

To je bil večer —.

Po zavesah se je spenjala mesečina in je razpredala svetlobne niti po preprogi. Zelenkasto bele lučke so sanjale na tleh, na steni in še zgenile se niso. Zdaj pa zdaj je z razprtim očesom pogledala cigareta v roki, namežiknila je in spet potemnela.

Sedeli smo, Mina, Potočnik in jaz in trenotek za trenotkom se je utrnila beseda, in je spet ugasnila, kakor bi jo bilo sram.

„Ah, ta romantična mesečina, nič več ni moderna, v slabo ime je že prišla, pa je vendar lepa“, je dejala Mina.

„Ne da se“, sem povzela jaz, „ne da se, da bi devali čustva v škatlice in jim prilepljali naslove.“

„Čeprav bi bilo zdravo“, je odvrnil Potočnik.

„Kako?“ je vprašala Mina.

„Tako, da bi jih navsezadnje spravili v omaro in jo zaklenili.“

„Omara s čustvi —“ sem dejala in se nasmehnila.

„Kaj bi ostalo?“ je vprašala Mina.

„Razum“, je odgovoril Potočnik, „in potem bi bilo bolje“.

„Pa ne tako lepo“, je dejala Mina.

„Kdo ve“, je končal Potočnik in spet smo molčali.

Čez nekaj časa je izpregovorila Mina:

„Sicer pa — kako, zakaj, čemu?“

„Bežite — to so prašanja, kakor mesečina: v slabo ime so že prišla in nič več niso moderna“, je govoril Potočnik. „Kako? Kakor hočete. Zakaj? O tem ne premišljajmo. Ali veste pravzaprav, če ste na svetu?“

„No!“ se je začudila Mina.

„Bog ve! — Morda nas ni.“

„Oh, gospod Potočnik, želodec — le tega vprašajte!“ In Mina se je zasmejala.

„To je dobro — zaradi tega se človek celó oženi —“ je obrnil tudi Potočnik smer besed in prižgal cigareto. V ozkem plamenčku sem

videla njegov obraz, ki ga je prepoznala lahna ironija. V tem hipu sem zagledala v duhu Jožeta in prestrašila sem se, zakaj bilo mi je, kakor da ni bil to človek, ki je kdaj živel z menoj.

„Ali ste se vi le zaradi tega oženili?“ je vprašala Mina.

„Oženjeni ste?“ Kar planilo mi je prašanje iz ust in čutila sem, kako mi je zaplala kri v obrazu. Zdelo se mi je, da je celo mesečina prisluhnila in nalahno vztrepetala.

„Kaj nisi vedela? je povzela Mina in kakor bi jo videla, kako me pogleda.

„Saj je vseeno,“ sem dejala nekako preglasno in udarila bi se bila, tako sem bila jezna nase. Potočnik pa je rekel čisto mirno:

„Oženjen, da. In je človek vendarle sam, če pomislimo, tako neskončno sam. Imaš družbo, imaš najbližjega človeka; ali prav do dna ti ne vidi nihče. Sam si, kakor boš sam v grobu.“ Utihnil je in potem pristavil:

„Ta sam je grenak.“

„Kako smo sentimentalni!“ je nenadoma vzkliknila Mina.

„Saj res,“ je odvrnil Potočnik.

„Pogovor v temi je vedno nevaren,“ je spet dejala Mina, „prižgimo luč!“

In zažarel je lilast senčnik, in mesečina je izginila.

Molčali smo in se zazrli drug drugemu v obraz. Mina je vstala in dejala:

„Malo čaja bi ne bilo nápak, kaj ne?“ in je odšla v kuhinjo.

Nekako nerodno mi je bilo, da bova sama s Potočnikom.

Presedla sem se k mizi, se naslonila nanjo in podprla glavo z rokami. Napeto sem gledala v svetiljko, da bi ne bila videla Potočnika ki je zrl vame z globokim pogledom.

Sedel je na zofi in je kar požiral cigareto za cigareto. Že se je motovilil siv oblaček dima krog svetiljke.

Dolgo sva molčala, a potem sem zaslišala Potočnikove besede:

„Vidite, žena — to je dom in je svetišče. In ta žena mora biti mati in gospodinja in ljubica. Ljubica v prvi vrsti. Da se ne potaplja le v delu, ampak je večno mlada in večno živa ljubica za moža, ki je njej gospod in Bog. Da je vedno privlačna, da najde vedno besede, ki iznova zbujejo ljubezen. V prvi vrsti sem za to, da mi je žena ljubica — bolj — kakor žena in imam tudi besedo ljubica v višjem pomenu besede žena. Tole mi je prišlo zdajle na misel, ne vem kako in zakaj. Pa jaz pravim in govorim — a vi molčite, gospa Helena.“

„Nisem vaših misli.“

„Ne?“

„Ne. To je velik egoizem.“ Pri sebi pa sem premišljala, ali je njegova žena taka, ali si želi, da bi bila taka. Ali jo ima rad, ali je nima rad.“

„Egoizem, da“, je dejal Potočnik čez nekaj časa.

„Ženska ga ne sme imeti?“

„Ne.“

„Morda imate prav,“ sem dejala po kratkem molku, se še bolj zarlarla v svetiljko. Potočnik je vstal in je hodil po sobi. Potem sem povzela:

„Jaz ne razumem tega — ne razumem nič več. Ne vem, kaj je prav in kaj ni prav. Časih se mi zdi, da je vse prav — in časih, da vse ni prav. Pa to je najbrže individualno. Sploh pa — moški vidite žensko v drugačni luči — in dvomim, da bi se kdaj strinjala v tem oziru.“

„Težko.“

Pogledala sva se in še vedno sem premišljala: ali jo ima rad, ali je nima rad?

Nenadoma se je ustavil poleg mene in je obstal za hrbtom, da sem čutila njegovo roko ob rami.

„Gospa Helena.“

„No?“ In nisem se ozrla.

„Vi niste srečni?“

„Zdajle — da.“

„In sicer?“

„Ne.“

„Vedel sem.“

Pogledala sem ga in tisti hip me je poljubil na čelo. Vstala sem in šla počasi do okna. Naslonila sem glavo na mrzle šipe in hudo mi je bilo.

Nisem jih slišala, čutila sem jih, njegove stopinje, kako so se mi bližale. Tik mene je že bil in je šepnil:

„Ste hudi?“

Nisem mogla do besede; odkimala sem.

„Ne smeš, Helena, ne smeš biti huda!“

Široko sem razprla oči in sem se potopila v njegove. In kakor bi mi bilo skočilo srce v glavo in se razlilo po vsem telesu, je vse vzvalo vilo krog mene in zdelo se mi je, da moram pasti. In potem kakor ogenj — poljuboval me je po vsem obrazu, dušilo me je, vse je plesalo krog mene in oklenila sem se ga z vso močjo in ga poljubila na ustnice.

Nenadoma mi šine misel v glavo, rezka kakor led:

„Ali smem?“

In izvila sem se mu iz rok in dejala:

„Kako?“

„Ali veš ti? Ali vem jaz?“ In spet kakor ogenj na ustnih — in potem sem se sesedla na zofo. Milan je obstal ob oknu in gledal v noč.

„Že spet sentimentaliteta? Saj vendar ni več mesečine?“ je dejala Mina in se je zasmejala. „Tu — sedita k mizi, da si vidimo v oči in dušo — prosim!“ In že je nalivala čaj. A jaz sem se poslovila, zakaj v glavi me je peklo. Milan se je zdrznil, Mina je bila začudena. — Oblečena sem legla in bilo mi je, kakor bi se bila napila močnega vina.

\* \* \*

Ko se je bil poslovil Milan, nisem mogla drugače, da bi ne vprašala Mine:

„Kje ima ženo?“

„I kdo, kaj, kako?“

„Potočnik.“

„Doma.“

„Zakaj?“

„Ne vem pravzaprav, kako in kaj, a zdi se mi, da je pri svojih starših.“

„Zakaj?“

„Ali draga moja — koliko prašanj! kaj ti je toliko na tem.“

„Povej!“

„Nimata; — in v Trstu je draginja.“

„Tako?“

„Da, a on bo zdaj dobil večjo plačo in potem pride tudi žena.“

„Kdaj?“

„Moj Bog, kako si radovedna! Kakor mi je pravil, takole čez pol leta.“

„In on — je že dolgo tu?“

„Tudi nekako pol leta.“

„In prej?“

„Je bil v domačem mestecu, odkoder je ona doma. — In zdaj, ljuba Helena, me pusti — zaspana sem.“

„Čakaj, še nekaj: jaz ne pojdem še domov.“

„Seveda ne.“



„To praviš ti kar tako, ali pomisli, da sta le še dva dneva do onih dovoljenih štirinajstih!“

„Kaj res? no pa — pišeš, da si zbolela — pa je. Beži, beži! Saj tako še nisi bila nikjer — lahko si privoščiš kaj. Pa mu pišem jaz. Sicer pa ne imej slabe vesti: res si bolehná in ta zrak ti dobro dene.“

„To je res.“

„No vidiš. In tako je vse urejeno, le brez skrbi bodi. Pa ne zameri: lahko noč!“ In že se je obrnila in je zaspala čez nekaj trenutkov.

Meni pa je bilo tako čudno, da se nisem poznala nič več. Ali je prav? In Jože? Poročena sem! — In? Moj Bog,“ sem vzkliknila, „povej mi, pokaži, kaj je prav, kaj ni prav!“ Vroče mi je bilo, pa me je spet pretresel mráz. — Ali prav v dnu srca se je porodila lepota; je vztrepetaló nekaj tako božjega, da bi bila pokleknila in molila.

(Dalje prihodnjič.)



RAD. PETERLIN-PETRUŠKA:

## ROMANCA.

„Potok teče, hčerka, potok globok,  
potok teče, draga, potok deroč,  
a ti bredeš čezenj belih, golih nog,  
a krog tebe je temna, pretemna noč.“

Vrni se hčerka, ne hodi preč;  
ob kamen nožice razbiješ si,  
voda vzame te, ne odda te več  
in sama ostanem na stare dni!“

Čula jo hčerka je, a ni se vrnila,  
ni ji žal bilo svojih mladih let:  
v dalj grozečo se je obrnila,  
v temni, neznani odšla je svet.

Zaman stara mati na poti zre;  
hčerke bosonožke nazaj več ni:  
ob tuj prag si razbila nožice je,  
v temi izplakala si je oči.



MARIJA KMETOVA:

## BREZ TAL.

(Dalje.)

9.

Ali je bilo to naključje, ali sreča, ali usoda? Po Mininem prigo-varjanju sem bila šla k zdravniku in dejal mi je, da sem tako zelo potrebna južnega zraka, da moram ostati še nekaj mesecev v Trstu. Čudila sem se, strmela; skoro se mi je zdelo, da je bil zdravnik nehote podkupljen po mojih mislih in željah; da mi je pogledal v dušo in videl, kaj hočem.

Pisala sem Jožetu in mu povedala vse. Prišlo je brž njegovo pismo, da moram nazaj. Da se mu ljudje posmehujejo, češ, da mu je ušla žena; da robanti mati, češ, kako ga goljufam.

Že sem bila sklenila, da pojdem iz Trsta. Ali, ko sem zagledala v duhu Bukovico, ko sem začutila na sebi tisto strašno težo dela, skrbi in mržnje, in — ko sem pogledala Milanu v obraz — se je vse uprlo v meni, je vse vztrepetalo v goreči želji po Trstu — in brzojavila sem, da ne pridem. Slednjič sem pisala Jožetu še enkrat o zdravnikovih besedah. In kakor bi trenil, se je izpremenil: pisal mi je, da se mu smilim, da bi me pač obiskal, a mu ne dopuščajo opravki za posestvo in trgovino; da ima zdaj posebno veliko skrbi in mi želi zdravja. In poslal mi je tudi veliko vsoto denarja.

Čez nekaj tednov pa sem prejela anonimno pismo, da ima Jože drugo, sestrično kali, ki bo tačas v hiši, dokler se ne vrnem jaz. In da jo rad vidi Jože in ona — da se tudi ne brani.

Zasmejala sem se — prvi hip. Ali potem mi je bilo hudo. V noči nisem mogla zaspati. Nenadoma se mi je zasmilil Jože in očitala sem si, da ne delam prav. Bolj in bolj me je pekla vest, hujši in hujši so prihajali očitki. „Nesramna sem, to ni prav,“ sem govorila. „Ali je on kriv, če sem taka, da mi je vse zoperno, kar se godi v njegovi hiši? Ali je on kriv, da me je videl, šel za menoj in me poročil? Ali je on kriv, če sem mu bila všeč?“ Srce mi je bilo in bilo, peklo me je v glavi in kakor bi ležala na žerjavici. A potem: „Ali sem jaz kriva, da sem taka? Ali sem jaz vzrok, da sem se poročila? Kje je

vzrok, kdo je vzrok?“ Ali nekaj mi je šepnilo v uho: „Njegov denar je pa le dober.“

Planila sem kvišku, rdečica sramu me je oblila; čutila sem ogenj v obrazu, v sencih, in srce je bilo tako močno, da sem ga slišala. Precej časa sem sedela na postelji in kakor s težkim kladivom so udarjale misli po možganih. In glej, kakor blisk: — tam je Milan; tam so njegove vroče besede; ustnice me zapečejo od njegovih poljubov, duša mi zazveni od njegove ljubezni. Nasmehnila sem se, lažje in lažje mi je bilo, legla sem in sem dejala skoro glasno: „O, Bog! Kdo je kriv, kdo ni kriv? Kaj je prav, kaj ni prav?“ In kakor iz dalje je prišel glas: „Nihče ni kriv. Vse je prav, vse ni prav.“

\* \* \*

V jutru je sijalo solnce prav na posteljo in kakor zlato se je iskriло krog mene. Vstala sem, šla k oknu in morje me je pozdravilo z modrim, modrim bleskom. In nebo je pelo, dan je bil ves zlat in vzkliknila sem: „Ne, — ne pojdem, ne pojdem! Saj nisem kriva jaz, saj ni kriv nihče; tako je — Bog sam vé, čemu in zakaj!“

\* \* \*

Zvečer Mine ni bilo doma.

Z Milanom sva sedela na zofi, zaprla sem oči in sem sloñela na njegovih prsih. Kakor po prstih je hodila ljubežen krog naju in je šepetala. Pekoč ogenj so bili Milanovi poljubi, razžarevale so se iskre v meni in kakor plamen je bil moj dih.

„Helena, ljubica!“ je šepnil Milan in me privil k sebi, da mi je v poljubu skoro izpil dušo.

„Povej, ljubica, povej, ali si moja, čisto, čisto moja?“

„Milan!“

Kakor bi vzplamtela soba v mogočnem žaru —, drhtela sem v njegovem naročju; njegove roke so prosile, njegovi poljubi so prosili in omotica me je obšla in nič več nisem bila jaz — jaz. Saj to je bil on, oni resnični on! Mož, ki sem čakala nanj vse življenje! On, ki je bil zame na svetu, le zame! Izpolnilo se je hrepenenje; svetla, bela cesta je vriskala pred menoj.

\* \* \*

Vse nedeljske so bile misli zdaj, ves nedeljski je bil moj obraz, in kakor bi bil moj glas ves drugi, vesel in brez mrakov.

Bukovica? Saj je ni bilo več. Jože? V daljo je prešel. Povsod je bil on; v solncu je bil, v morju je bil in v teh zlatih dnevih je živel.

Mina? Ali vé? Nisem ji pravila; ali časih je prišel pogled, ki mi je povedal vse. Hvaležna sem ji bila, da mi ni rekla niti besedice. —

Vsa ponosna sem hodila po cestah; pozdravljala so me bleščeča okna, nasmihale so se mi hiše, in ves šum in trepet širokih cest je hodil z menoj in me je razumel. Morje se ni izdalo: v skrivnostnem smehljaju me je gledalo in gledalo in je odšumelo. „Ah, čakaj“, sem dejala, „saj mi ne uideš!“

Že nekaj časa smo se pogovarjali, da pojdemo v Benetke. Ali Mina ni hotela. Izgovarjala se je, da je ne veseli, da je bila že tolikrat in do rajša doma. Jaz sem jo prosila, naj gre z nama, govorila, da mi je sitno iti sami z Milanom. Toda Mina se je le zagonetno nasmehnila in dejala:

„Kaj ti bo sitno! Kdo vaju pozna!“

„Pa vendar ne morem...“

„No, le nikari, Helena. Uživaj, dokler je čaša medú polna! Saj je malokdaj —“

Zardela sem in se obrnila. Tudi Mini je bilo nerodno, pa je odšla v drugo sobo.

Končno je bil določen dan za odhod v Benetke.

## 10.

One majhne, rdeče — rdeče zametaste rože so bile v vazi, one temnordeče, ljubezenske.

In banane, in čaj in pecivo, in najfinejše cigarete in liker.

Sami sva bili z Mino in pričakovala sem Milana, ki je bil odšel po izvoščka.

„Moj Bog, kako trepečeš!“ mi je dejala Mina.

„Da, vse se trese v meni.“

„Nikari, nikari. Saj boš razočarana.“

„Ah, ne, Mina, ne jemlji mi veselja!“

„Kaj bi ti ga mogla vzeti?“

„Ne.“

„Vidim.“

Segla sem po cigareti, ne vem, koliko sem jih bila pokadila ta večer.

„Jej rajša, pij — na čaja, likerja, da ti ne bo slabo!“

„Ne morem, Mina.“

„Kako si otročja, ne bi si bila mislila!“

Ugasnila sem cigareto, ki je nisem bila pokadila niti polovico.

„Koliko je ura?“

„Enajst bo.“

„Pa če je pozabil?“

„Potočnik? Beži no! Sam ves trepeče kakor ti. Saj sem ga bila videla popoldne, kako je kar žarelo v njegovem obrazu.“

„Zdaj bi moral že biti tu. Ali ni — zdaj?“

„Ne, ne. Le lepo mirno sedi in prigrizni kaj!“

„Pa povej, Mina, kako je to — Benetke?“

„Kup starih hiš.“

„Kako si poredna!“

„In slike in gondole no — in ljudje.“

„Posebni, kaj ne?“

„Kaj še! Prav navadni.“

„Dražiš me. Nič nikari ne pripoveduj!“

In spet sem si prižgala cigareto, mimogrede vgriznila v banano, kar v hipu izpila čašico likerja in vstala.

„No, kam?“

„Zdaj drdra voz, se mi zdi.“

„Se ti zdi!“

„Koliko je?“

„Šele pet minut čez enajsto.“

„Moj Bog, kakor večnost so te minute!“

„Helena, Helena. — No, pa saj te razumem.“

Sedla sem spet, se zagledala v rože, in roke so mi drhtele.

„Najlepše je takrat, ko še ni,“ je dejala tiho Mina.

„Najlepše.“

Molčali sva, in Mina me je gledala in se je smehljala. Tako rada sem jo imela nocoj in podala sem ji roko in dejala:

„Lepo zahvaljena, Mina, — brez tebe bi mi ne bilo nikdar tako lepó.“

„Ah, nikari, Helena! — Brez mene, da ne? O, gotovo, tudi brez mene bi bilo prišlo, kar je prišlo.“

„Misliš?“

„Gotovo. Jaz trdno verujem v to, da je človeku že zdavnaj odločeno vse tisto, kar pride. Pride — kdo vé zakaj, kdo vé čemu.“

„In ni hvaležnosti?“

„In ne kesanja.“

„Hvala ti, Mina. Potrdila si me v mojih mislih. — Ali čuj...“

„Torej, Helena — zdaj je res.“

Skoro bi bila omahnila, v trenutku se mi je zvrtilo v glavi. In ničesar ne vem, kako je prišel Milan v sobo, kako sem se poslovila od Mine, kako sem sedla v voz. Le to vem, da sem kakor okamenela sedela poleg Milana, in sem ga trdno držala za roko. Milan mi je govoril, pripovedoval, — a ne vem, kaj in ne kako.

„Ali ti je hudo, ali ti je slabo? Helena!“

Odkimala sem.

„Ali si srečna?“

„Več, več, Milan... To je več od sreče!“

Nenadoma se je ustavil voz, izstopila sva in zaslišala sem brnenje in žvižg sirene. Z omahujočimi koraki sem šla po stopnicah na parnik in zdelo se mi je, da je to živo bitje, ki čuti z menoj.

\* \* \*

Ozrla sem se na krovu: tu je Trst — velikanska temna skupina nečesa težkega, nagromadenega. Na velikem trgu so štrlele svetilke brezčutno in brezizrazno. Zdelo se mi je, kakor da hreščijo v razigranem grohotu.

Po gričih so se blestele lučke — kakor mežikajoča očesca, prijazna in dobrohoteča.

Pred menoj neprodurna dalja nečesa skrivnostnega, globokega; zdaj pa zdaj se je zazibala modra lučka vrh jambora. Ne vem, zakaj se mi je zdela podobna astri. In zopet rdeča luč, zelena in zopet modra.

Kakor božje oko je pogledoval svetilnik po morju: širok pas rumene luči — spet temá, spet svetlobni trak in spet temá. Nekako spoštljivo in v prečudnem strahu sem se ozirala na svetilnik.

Zašumelo je morje, nekaj klicev s krova, z obrežja, motno drdranje in ropotanje — in ladja je odplula.

Sedla sem na klop na krovu in se naslonila na ograjo.

„Ali ti ne bo prehladno, Helena?“

„Ah, ne — saj mi je vroče, Milan!“

In sedel je poleg mene in me objel krog pasu. Precej časa sva molčala, naslonjena drug na drugega in meni je hotelo prekipeti srce. Nobene jasne misli ni bilo, le to, kako je lepo, kako mi je dobro.

„Milan!“ sem šepnila.

„Kaj bi, draga?“

„Ah, Milan, ko bi mogla, ko bi mogla obdržati to srečo! Ko bi jo mogla prijeti z roko in jo stisniti v dlani, da bi mi ne odšla, da bi bilo vedno takole, takole!“

„Duša — saj si moja, kaj hočeš še več!“

„Umrla bi.“

„Helena!“

„V tem lepem trenutku, ko je izpolnjeno vse — da bi umrla — Milan.“

„Pojdi — ne misli takih težkih misli — pojdi!“

Roko v roki sva šla do konca ladje in obstala ob ograji. Naslonila sem se nanj in se zagledala v nerazumljivo, težko temó pod seboj. Nalahno so šušтели valčki, šumeli in se šepetaje potapljali v to veliko vodó.

„Trenotek, dva — in konec bi bilo“, sem mislila in kakor da me morje vabi in kliče, da moram, da moram vanj.

„Ne sklanjaj se tako globoko čez ograjo, Helena!“

„Poglej, Milan — kako malo bi bilo potrebno — majhen sunek in ponesla bi srečo s seboj. Grozno je to: si — nisi.“

„Ali veš, da mi je bila taka misel tolikrat v največjo oporo? Ko mi je bilo težkó — najtežje, pa sem dejal: saj utegneš končati — kadar hočeš. In lažje mi je bilo.“

„To je — biti sam sebi Bog.“

„To je največ — in najtežje. — Pa nikari, Helena — pojdi, greva v salon.“

S silo me je potegnil s seboj in šop luči naju je sprejel v salonu. Obstati sem morala ob vratih, tako so me zmotile te prešerne luči. Omahovaje sem prišla do naslanjača in sem se pogreznila vanj.

„Ah, to je lepo, to je dobro!“ sem morala vzklikniti nehote, tako prijetno mi je bilo v širokem, mehkem naslanjaču. Prekrižala sem noge in se nasmehnila v zadovoljstvu.

„No, vidiš — ali ni bolje kot na krovu v hladu?“ je dejal Milan in tudi njegov obraz je bil zadovoljen čez in čez.

„Res — bolje je. In kakor poživljena se zdím. Temà res ne rodi dobrót.“ Zasmejala sem se skoro glasno in vešele misli so prihajale druga za drugo. Kadila sva cigarete in se pogovarjala:

„Saj res, saj midva se peljeva v Benetke!“ sem vzkliknila. „Ali zdajle se mi zdi, kakor bi bila doma.“

„Kje — doma?“ je vprašal Milan.

„Kar nekje doma — ondi, kjer utegneš reči, da si doma.“

Nasmehnila sem se in prišla mi je razigrana misel, nekaka nevarna igračka in sem dejala:

„Milan — saj res — povej mi kaj o svoji ženi!“

Milan mi je pogledal v oči, strogo in resno.

„Ne“, je odgovoril.

„Ne? Ali ti je takó — sveta — ali...“

„Ne govori takó! Ne izprašuj takih stvari!“

„No, — pa ne. Toda veš — jaz bi ti pa prav lahko pripovedovala o Jožetu — zdajle — in o Bukovici.“

„Pa kaj ti je? To je že kakor izprijenost, Helena. Molči, molči o tem!“

„No, sem pa izprijena. Ali mar nisem — če vzameš takole po božjih in človeških zákonih?“

„Kakor bi bili hudički v tvojih očeh, taka si zdajle.“

„Pa saj se peljem v Benetke! Oprostiti mi moraš.“

„Saj ti oprostim.“

Kar smejala se je vse v meni, in ko sem izgovarjala žena — Jože — Bukovica — mi je bilo prav takó, kakor bi dejala: soba, kruh, voda. Prosta sem bila, svobodna v neskončnost, vesela prav po otroško. Zazibala sem se, izginjala sem in... Zaslišala sem Milana: „Helena — takole se nasloni — da ne boš preveč trudna.“

In že sem zadremala spet, objel me je spanec brez sanj, dokler me ni zbudil Milan.

Poskočila sem, nenadoma sem bila vsa spočita in čvrsta in sem dejala:

„Greš — na krov?“

Danilo se je. Modri mrak se je spenjal iznad morja, modra luč je dremala vseokrog in skoro mrzlo je bilo. Mirno je plula ladja, v dalji je bila črna črta — obrežje; več in več črnih črt — lagune in valovi so hiteli pred ladjo, se spet zaganjali obnjo — in jo dražili.

„Kmalu bova tam. — Poglej, poglej — ali se ti ne zdi? Nekaj belega?“ me je vzdramil Milan.

Vztrepetalo je v meni, pogledala sem natančneje — res:

„Kakor kúpola!“

„In tam zvonik“, je vzkliknil Milan.

„In še eden.“

Kakor bi kúpola plavala proti nama.

Belo jutro — rožnat pas na izhodu in tista skrivnost v dalji. In kakor da to ozračje ni zrak, kakor da so dišave.

„Milan — ali se mi le zdi? Ali duhaš?“

„Kako?“

„Diši — po rožah diši! Zdaj — že vem, to je duh glicinij in akacij.“

„Res je — mogoče je to.“

„Moj Bog, kako lepó, lepó!“



„Zakaj si tako prebledela?“

„Hudo mi je.“

„Helena — hudo?“

„Kadar mi je najlepše, mi je hudó.“

„Kako je mogoče?“

„Ne vem. Ker ne prenesem.“

„Prečustvena si.“

„O, Milan, Milan, kaj bom morala pretrpeti zaradi te lepote!“

„Toda, Helena, kakšne besede!“

„Pa je res: za vsako lepoto — plačilo.“

„Toda nikari misliti na to! Uživaj, tu je — nudi se ti — ne pomisli, ne preudarjaj — uživaj! Sicer, sicer ni vredno... Vse si pokvariš.“

„Ne, Milan, ne pokvarim si. Ker je tista lepota tako globoko v meni, če bi bila še bolj — umrla bi.“

Milan mi je stisnil roko in dejal:

„Dušica, poglej!“

Ah — tam, saj ne vem: bela cerkev — ne zidana, kakor svilnata, kakor misel. Zvonik, kúpola, stebra, in v morju spet: zvonik, kúpola, stebra. In tako tenko, tako rahlo je bilo to; če bi iztegnila roko, izgnilo bi.

„Kakor čudež“, sem šepnila.

Helena, ti nisi, da bi živela“, je dejal nenadoma Milan in me toplo pogledal.

„Smiliš se mi. Taki ljudje niso za to okorno, trdo množico.“

„Morda imaš prav. Pa saj preide. To je luksus.“

Že so ščebetali ljudje krog naju, že je bilo slišati prerekanje in vpitje. Čutila sem, da vozi ladja počasneje — in res — pred menoj je bilo mesto, so bile Benetke.

„Helena — kmalu pristanemo in potem z gondolo do mesta.“

V čudnem vrvenju in metežu smo se gnetli, tlačili, stiskali. Prešle so lepote in le to sem si želela, da bi prišla skoraj na kopno.

(Dalje prihodnjič.)



MARIJA KMETOVA:

## BREZ TAL.

(Dalje.)

„No, Helena, kako se ti zdi?“ me je vprašal Milan, ko sva izstopila iz gondole.

Ozrla sem se: hiše, palače, cerkve, kanali — in dejala sem:

„Nič.“

„Kako — nič?“

„Tako. — Vsa zmešana sem, kakor bi me slepila neka presvetla luč, kakor da nekaj ni v redu v meni.“

„To bo prešlo; to je od vožnje. Boš videla galerije slik, doževo palačo, muzeje, spomenike, prekrasne stavbe. Le pojdiva.“

Ali v meni ni bilo miru. Neka tajna sila me je tirala dalje in dalje po mestu, oči niso utegnile pogledati natančneje znamenitosti, noge so kar same hodile dalje in dalje — komaj da sem utegnila priti do sape. Še v hotel nisem marala, čeprav me je Milan kar vlekel vanj.

Hladno je bilo izpočetka, potem neskončno vroče, da me je palilo solnce kakor ogenj. Milan me je silil v galerije slik, v muzeje, cerkve — a zaman. Kakor brezumna sem hitela pred Milanom, da me je komaj dohajal.

„Oglejva si vendar kaj!“ me je prosil.

„Ah, čemu — saj gledam!“

„Pa umetnost, zgodovina?“

„Me ne zanima.“

„Le kaj ti je!“

„Ne vem.“

In res — ne vem, še danes ne, kaj mi je bilo v Benetkah. Peljala sva se z gondolo do nekega otoka. Tiste bele rože krog vil, do opojnosti dehteči vrtovi, to mi je ostalo živo v spominu — in vesela množica. In prav nič ne vem, ne kako in ne kdaj je prešlo dopoldne, le to vem, da se mi je zdel Markov trg kakor dvorana, cerkev kakor muzej. — In šele v kavarni na Markovem trgu sem se oddehnila in bila toliko mirna, da sem utegnila sedeti. Pa to je bilo že pozno popoldne, že skoraj v mraku. Množica se je kar trla in valovila ob meni, godba

je igrala, čudno hreščéči, piskajoči in zmešani glasovi so plesali po ozračju, in v glavi se mi je zvirtelo, da sem hlastno požirala sladoleđ in kadila cigarete, drugo za drugo.

„Veš kaj, Helena“, je dejal Milan, „s teboj ne bi šel več v Benetke.“

„Ti je žal?“

„Ni mi žal — toda še enkrat ne bi hotel iti.“

„Drugič bi bila nemara pametnejša. Toda zdaj, jaz sama ne vem, ne razumem se. Ne smeš biti hud, Milan!“

„Saj nisem, Helena. Le neumno je to.“

„Morda je neumno, morda ni. To pa vem, da ni še nihče takole blodil po Benetkah — in še prvokrat! To bi mi zameril Baedeker, da si nisem ogledala ničesar — tako po predpisih, kot hoče on!“

Milana je zapuščala slaba volja, že se je smejal in dejal:

„No — to je bilo pač nekaj posebnega.“

Prav nič ne vem, kaj sva govorila, kako sva prebila še ves čas do polnoči, ko je odhajal parnik v Trst. Na parniku sem se za hip zavedla in sem dejala:

„Zdaj mi je pa žal po galerijah slik.“

„Prav ti je.“

Pa me je omamilo petje z mandolino. Kakor olje se je pretakalo po morju z obrežja do mene, in neštete lučke so švigale krog mene in neštete lučke so zrle vame iz mesta in se mi nasmehovale. Dražile so me. Sedela sem na krovu in kakor v omotici so brnele misli po glavi, nobena ni bila jasna, nobena pametna.

Slonela sem na Milanu in se tesno privila k njemu.

„Da si le ti — ti — pa je dobro, pa sem srečna.“

„Ah, ti dušica moja!“ In poljubil me je vroče.

„Boš vedno moj, Milan?“

Spet me je poljubil in dejal:

„Hvaležen sem ti za vse lepote, Helena. Lepo mi je s teboj.“

Zaprta sem oči in vse se je mešalo krog mene. Kmalu se je jela pregibati ladja, odšla sva v salon in pogledala sem Milana in se v hipu prestrašila, ker sem mislila, da je Jože. Pa sem spet videla pravi Milanov obraz — in spet Jožetov, in v glavi me je žgalo in groznica me je spreletavala.

Bila sem v Trstu. Tla so se gibala pod menoj; komaj sem prišla po stopnicah v Minino stanovanje; brez besede sem legla v posteljo in sem zaspala kakor ubita.

## 11.

Prebudila sem se in zagledala Mino. Precej časa sem zbirala misli, da sem se zavedla, kje sem. Sklonila sem se v postelji in prašala:

„Koliko je ura?“

„O, dobro jutro, Helena! No, naspala si se pač, ali ne? Že od jutra ležiš in pogledovala sem te že, če nisi mrtva.“

„Ali je že poldne?“

„Že štiri popoldne, Helena, štiri!“

„Ni mogoče! — Pa saj sem bila pošteno trudna.“

„No, kako je bilo?“ je vprašala Mina in pristopila k postelji.

„Kakor blodnje.“

„Saj mi je pravil Potočnik, in tako sem se smejala na tvoj račun! Le kaj ti je bilo!“

„Ne vem. — Zdajle, takole, če zaprem oči — pa vidim Benetke. Vidiš tam zlat mozaik kakor pravljica; ondi spet cela brajda rožnatih zvezd — in morje rož in rož. Pa spet steber kakor misel in park — in duh, ta duh! Akacije, glicinije, vrtnice! In tiste ženske! Zdelo se mi je, da niso iz takih snovi kakor me. Nekaj prefinjenega je v njih, esenca — in tiste črne, mehke rute, v katere so ogrnjene — kakor kipi! Gondole, da so iz porcelana, in gondolijerji — nekaj posebnega je v njih. — Palače — zdaj jih vidim — resne, modre in — žalostne. In to ščebetanje, ta govorica, te žive kretnje — in promenada na Markovem trgu! Kakor šampanjec.“

„Torej si vendar nekaj videla“, je povzela v smehu Mina.

„Takrat ne. Zdaj šele mi stopajo slike pred oči.“

„V notranjosti — pa nikjer?“

„Ne. Cemu?“

„Oh, Helena. To je smešno.“

„Nič ni res. To sem jaz.“

„Seveda — to si ti. Pa taka ne smeš biti!“

„To sem jaz. — Je Potočnik zelo utrujen?“

„Slabe volje je.“

„Gotovo zaradi mene, ki sem ga tako mrcvarila po tistih vročih ulicah in uličicah.“

O, ne zato.“

„Ne?“

V Mininem obrazu je bilo nekaj, kar me je zaskrbelo. Pogledala sem jo pozorneje in obrnila se je v stran.

„Zakaj je Milan nevoljen?“ sem dejala spet in v srcu me je nekaj speklo.

„No — dobil je pismo, da pride žena.“

Kakor blisk je šinila ostra bolečina preko čela.

„Kdaj?“

„Jutri zjutraj.“

„Jutri zjutraj“, sem ponovila monotono in sem legla.

Mina je odhitela iz sobe; gotovo me ni marala videti, da bi se bila razgalila v žalosti pred njo.

Bilo mi je, kakor bi me bil kdo udaril z betom po glavi.

„Milan, Milan“, sem ga klicala v ihtenju — a potem sem skočila iz postelje in se naglo oblekla.

Srce je drhtelo, roke so se mi tresle, vsa rdeča sem bila v obraz. Potrkala sem pri Milanu. Ni me bil slišal, zakaj niti glave ni dvignil, ko sem vstopila. Tiho sem šla do njega, ga poljubila na čelo in ga prijela za roke. Zdrznil se je, preplašeno me je pogledal:

„O, Helena!“

„Milan!“

„Še zdaj mi je na smeh, če se spomnim na tvoje Benetke. — Pa sedi, sedi!“

Sedla sem tik njega in mu gledala naravnost v oči. Kakor bi trenil, mu je potemnel obraz in zgubančil je čelo.

„Vem — Milan“, sem dejala tiho.

„Veš?“

Zavzdihnil je in stopil k oknu. Minila je minuta, pretekli sta dve — odhitela je tretja — četrta — še sva molčala. Zunaj je deževalo, šumelo je listje in topo je udarjal slap na kovinasto ploščo. V meni je bil led, in moje oči so morale biti vse motne, kakor pijane.

„Tako je, Helena, vidiš“, je dejal Milan in se žalostno nasmehnil.

„To proketo življenje“, je siknil in vrgel ogorek cigarete skozi okno. Naslonila sem se nazaj in sem zaprla oči. Rdeči kolobarji so plesali pred menoj.

„Sicer pa — čemu? Lepo je bilo — in dosti je to.“

Prisedel je k meni in me je objel krog pasu.

„Helena“, je govoril, „ne smeš biti žalostna! Vendar je lepo življenje, čeprav je proketo. Videl sem te, hvaležen sem življenju za to. Vedno boš v meni kot nekaj lepega — svetel spomin, ki bo gorel vse dni do konca. Helena, čuj, Helena, ne kloni glave! Ljubica še nekaj ur imava zase, čisto zase, ne zagreniva si jih! Helena, draga moja, ne smeš! Ne solz, duša, ne, ne!“

Vzel me je v naročje in mi govoril kakor otroku. Šele čez nekaj časa sem se bila umirila toliko, da sem vstala, sedla na stol in dejala: „Torej — konec?“

„Pa, Helena, saj veš!“

„Ne morem razumeti... Ne, nikoli — ne morem.“

„Ali kako hočeš? Moraš razumeti! Pozabila boš, videla se bova še. — Ali pa je najbolje, da me ne vidiš več, da odideš, če ne boš prenesla...“

„V Bukovico? Jožetu v naročje? Ha, ha, ha.“ — In kričeče sem se smejala in smejala.

„Helena, zakaj siliš z glavo skozi zid? Jaz ne vem, da ženske nočete razumeti teh stvari? Da ne veste, kdaj je konec? In saj si vendar morala vedeti to?“

„Ničesar nisem vedela.“

„Da pride konec?“

„Ne.“

„To je bilo neumno. Pa seveda — sama čustva so te. Ali tako ne moreš živeti!“

„Kako pa?“

„Kolikor mogoče brez čustev. Če pride — je prav; če ne pride — tudi prav. Če ni — ni; če je — je.“

„Hvala ti za nauk na pot. Ali to nisi ti, ki to govoriš.“

„Seveda sem.“

„Ne, ne in ne!“ sem skoro zavpila. „Ti si moj, samo moj! O, Milan, razumi vendar!“

„Helena, če pa ni mogoče!“

„Vse je mogoče.“

„Kako? Povej — kako?“

„Kako...“ Kakor bi butnila ob zid — zaprta pot.

„Ali hočeš tako — naskrivaj v Ameriko in adijo?“

„Kako si grd!“

„Le to — sicer ni ničesar. Pa saj, Helena, ti si pametna, saj vem, da razumeš!“

„No — svetuj!“

„Domov moraš.“

„Ne! Od tebe, da bi šla? Kako moreš govoriti take besede, če je tebi toliko do mene, kakor je meni do tebe? Ah Milan, ne pustim

te, ne, ne!“ In planila sem k njemu, ovila mu roke krog vratu in ga poljubljala do onemoglosti. Vzel me je v naročje in me nesel na posteljo.

„Pridna bodi, Helena“, je šepetal, „saj veš, kako je.“

„O, Milan, Milan, daj, da umrjem, daj! Brez tebe ne bom mogla, ne bom. Tako težko je življenje — brez tebe. Bojim se, kako se bojim! Saj jih že vidim — tiste dneve... Ne, Milan, ne — ne od tebe, ne, ne!“

Vročica je zaplala krog mene. Ko sem odprla oči je bila tema v sobi.

„Milan!“ sem poklicala. „Bodi dober!“

„Kaj je?“

„Daj, da umrjem...“

Ničesar ni odgovoril, prižgal je luč in dejal:

„Zdaj vstani, Helena in z Bogom!“

Zagrizla sem se v blazine. — Potem sem vstajala počasi in stopila k Milanu:

„Ali veš, da me je konec z nocojšnjim večerom?“

„Ne verujem; prespiš — in dobra boš.“

„Zdaj vem, da ti je bilo vse skupaj igrača.“

„Zakaj nalašč obračaš besede? Vedela si, da sem poročen; vedela si, da si sama poročena.“

„Da — vedela sem.“

„Torej — pametna bodi!“

Kakor kip sem stala pred njim; pekle so me oči, v sencih je žgalo, a roke so bile mrzle kakor led. Leseno sem se obrnila, skoro zgrudila bi se bila pred vrati, — nič več se nisem ozrla in v omotici sem prišla k Mini in se vrgla na posteljo.

\* \* \*

Mina je sedela pri meni in mi devala mrzle obkladke na glavo. Prigovarjala mi je, naj se vrnem v Bukovico. A jaz nisem hotela. —

Drugi dan sem videla njo — njegovo ženo —. Glas se je tresel Milanu, ko me je predstavil:

„Moja žena — gospa Bergantova.“

Segli sva si v roke; Mina je zrla vame, a nisem se izdala. Sedeli smo in se pogovarjali. Peklo me je, ko me je Milan vedno in vedno nazival „gospa“, — a smehljala sem se in vendarle trepetala po vsem životu. Potem sta odšla Milan in Mina in ostali sva sami. Pogovor je nanesel na zákon, in dejala je:

„Če bi vedela, da bi mi bil moj mož nezvest! — tega ne bi prenesla nikdar!“

„Ko bi ji povedala,“ mi je prišla misel, — a prikimala sem in dejala:

„Res — hudo je.“

„Sicer pa,“ je povzela spet ona, „žena je vendarle prva. Čeprav bi imel drugo, vendar sem jaz tista, ki sem prva pred svetom, ki imam pravice do njega, ki mu vodim dom in je navezan name.“

Že me je bolela glava in zdelo se mi je, kakor bi ona vedela, kakor bi ji bil povedal.

„Pa nemogoče,“ sem si govorila, „sicer bi je ne bil privedel semkaj!“

Besede so zastajale, potem je vstala in dejala:

„Upam, da se še vidiva in se bova razumeli. Koliko časa ostanete še tu?“

„Jutri se odpeljem.“ Besede so se oglasile same od sebe.

„Jutri že? Potem srečno pot!“

„Hvala.“

(Konec prihodnjic.)



MIRAN JARC:

## V MAJU.

Mehko valujejo misli ko travne bilke,  
ki preko njih drsijo večerni dihi  
nagajivo, da bi zbudili v srcu  
lahno speča hrepenenja...

Že so se v duši zbudili ptički — spomini  
in poleteli do grmov ob vodi tihotni:  
tam še vse nekdanje ljubezni čaka  
ko nekoč ob majskih večerih.





MARIJA KMETOVA:

## BREZ TAL.

(Konec.)

„Jutri se odpeljem.“ Odkod so bile prišle te besede? Kdo jih je izrekel? In kakor da je bil to ukaz, strog in brezpogojen — vdati sem se morala, in nisem se mogla zoperstavljeni. Mina se je čudila, a videla je, da je prav tako in ni me zadrževala. — Kakor v snu, težkem in bolnem sem se odpravljala iz Trsta — in da bi mi ne bila Mina spravila prtljage na kolodvor, sama bi je ne bila. Pustila bi bila vse skupaj v Trstu.

Milana nisem videla nič več — nisem se mu upala pogledati v obraz — sicer, sicer bi morda ne mogla oditi. In — saj je bila to njegova želja, njega ukaz! Kaj sem hotela? —

Ne vem, kako sem bila prišla na kolodvor, noge so se pregibale same od sebe. Mina mi je bila kupila vozni listek, pripravila mi je prostor v vagonu. Jaz sama sem bila kakor otrok, še manj, kakor da me ni.

Jo, ta vožnja iz Trsta!

Nisem čutila glave, ne rok in ne nog; brezizrazno so mi zrle oči v tla, komaj da sem okrenila glavo proti oknu. Kakor bi bila sredi težke, neznosne bolezni in da bi me bili odvedli na morišče, lažje bi mi bilo.

Sam Bog ve, kako sem priromala v Bukovico, kdo me je prvi sprejel na hišnem pragu, s kom sem govorila! Ko sem bila zaprla vrata v sobi, sem zaslišala besede: „Potepenka!“ — in to je bila mati. Nasmehnila sem se menda, legla sem in noč se je zgrnila nad menoj.

12.

Ali me je bil Jože vesel, ko sem bila prišla domov? Ne vem. Ali mu je bilo vsaj prav to? Kdo ve! Če je govoril z menoj, so bile njegove besede trde. Ni me izpraševal o Trstu, ne o mojem zdravju, čeprav sem bila bleda kakor smrt. — Videla sem, da mu niti v napotje nisem bila. Bila sem predmet, ki spada k hiši —. Res je bila Jožetova sestričina tu, res sta se rada videla z Jožetom, a ljubosumna nisem bila. V meni je bil Milan — le on, in zato, kaj bi? —

V prvih dneh me je stresala mrzlica, bala sem se, da zbolim resno, pa sem si dejala, da je to gotovo od tega, ker premišljam in se potapljam v žalost. In prišle so mi na misel besede, da je v delu zdravje, in šla sem in sem se oprijela dela, zdaj — kot rešilne bilke.

Jožetova sestričina Reza me je pogledovala od strani in se mi je nasmihala. Pošepetavali sta z deklo za mojim hrbtom, hihitanje je bilo čuti iz kotov. Pač me je zapeklo, oblila me je rdečica, a kaj! Hodila sem po svojih potih in se nisem brigala za vso hišo. Jože je govoril z menoj, kadar je prav moral, a Reza je bila zdaj prva v hiši — in materi je bilo všeč to. Tako hip za hipom so mi prihajale misli, da bi se me radi iznebili vsi skupaj, — a zamahnila sem z roko in šla po opravkih.

Delo — zdravje? —

Saj sem bila preslaba. Od dneva do dneva sem čutila bolj in bolj, da pešam, da slabim. Zdaj pa zdaj se mi je zvrtilo pred očmi, zdaj pa zdaj me je obšla slabost. Še bolj sem se pogreznila v delo. Hotela sem, na vsak način sem hotela.

„Moram, moram, moram!“ sem si klicala spet in spet. Kakor brezumna sem delala ves dan; prva sem bila na nogah, zadnja sem šla k počitku. Ni bilo spanca, le neka težka mora je padla vselej name, in kakor svinčeni so mi bili udje.

Z Jožetom sva se ločila tiho in brez besed. Kar samo od sebe je bilo prišlo, da sem imela sobo čisto zase; kar samo od sebe je bilo prišlo, da nisem bila več žena Bergantova. In čudno, vse mi je bilo prav. Vsepovsod je živel Milan z menoj, in Jožeta niti videla nisem več.

Prišlo je najhuje: glava mi je opešala, neskončne slabosti sem začutila v možganih in nič več nisem mogla delati, ostati sem morala v sobi. Poležkovala sem. V glavi je bilo čudno votlo, in kakor bi se pregibala v tej votlini težka krogla. Roke so mi omahnile same od sebe, v nogah se je treslo in le spanca, spanca sem si želela.

Povsod je bil Milan: pri postelji je sedel in mi je govoril; po hiši je hodil, na polju je bil, v vsaki bilki je živel. In vendar — ni ga bilo — nikjer, nikoder. Bala sem se, da zblaznim.

Ali bo to vedno tako? Kako dolgo še? In potem, kaj bo potem?

Ni bilo človeka, ki bi se bil zanimal zame in mi dal dobro besedo. Dekla mi je prinašala hrano; pozno, ko so drugi pojedli že vsi. In tako se mi je zdelo, da so bili to ostanki. Vse je bilo postano in mrzlo, in čudila sem se, da morem živeti ob taki hrani. Nisem se pritožila, saj menda sploh vedela nisem, kaj bi bila rekla.

Nekoč, ko mi je bilo najhuje in me je bolela glava do neznosnosti, je bila prišla mati. Nisem imela toliko moči, da bi jo bila pozdravila in jo prašala, kaj hoče.

„No, Helena, koliko časa misliš kuhati trmo, kaj?“ je dejala, in besede so me udarile kakor s kamnom. „Ležiš, ne delaš nič in vsa si izprijena,“ je govorila dalje. „Bog ve, kaj si počenjala tam v Trstu! No, prišlo je pač na moje besede, ko sem bila že zdavnaj dejala Jožetu, da nisi nič prida. Ali veš, da si nesreča za našo hišo? Ali veš, kaj počne Jože zdaj? Pije — in greh se dela v hiši! Kaj si slepa? No, odgovori, kaj te ni prav nič sram?“

„Mati, jaz ne morem,“ sem šepnila, a že me je zapeklo v glavi, da sem se stresla.

„Kaj ne moreš? Povej, kaj ti je? Vsaj govori! — Uf, da je vzel prav tebe, prav tebe! Ne vem, ali ga je hudoba premotila, ali kaj! Pa kaj misliš pravzaprav? Kako bo to? Kaj boš večno ležala tukaj, da segniješ od lenobe? Uf, to ste mestni ljudje izprijeni!“

„Mati, jaz ne morem, ne morem...“

„Morda si pa — čeprav se ti nič ne pozna — pa morda vendar! Saj se razumem na gosposke ženske! No, pa povej, nič naj te ne bo sram!“

Pomislila sem in razumela.

„Ne,“ sem dehuila.

„Torej ne — no, pa sem bila mislila, da je to. — Če pa ni, potem si pa le tako potuhnjena! Jetike nimaš, ne kašljaš nič, pljučnica tudi ni — torej ti ni nič. Ampak, Helena, tako ne bo šlo! Pri nas ne utegnemo streči ljudem, ki pasejo lenobo. Le zakaj si ti pravzaprav na svetu! Bolje bi bilo, da bi te ne bilo. Taka izlenarjena ničvrednost! Pa prav tebe, prav tebe je moral vzeti v hišo! — No, saj zdaj je že uvidel — in kesa se. — Vendar žena si le njegova; poročena sta le po božjih in cerkvenih postavah. Kar je — je. In to ne gre, da živita vsak zase, kakšen zakon je to? Zato pa le pusti tisto jezico, bodi gospodinja, kakor se spodobi in Rezi nikari ne zavidaj! Če bo videl Jože, da si za kaj, tudi za Rezo ne bo več lazil. Bo že šla od hiše, to je moja skrb. Tako pa ne gre več, ljudje že jezikajo. Tak, Helena, ali boš, ali ne boš?“

„Mati — jaz ne morem.“

„Pa pusti — pa kuhaj trmo! Da bi bila jaz Jože, bi ti jo izbila iz glave. — Od same hudobije te bo konec. Saj bi bilo morda bolje zate in za nas vse. Tak, Helena — še enkrat!“

Tako me je že stiskala bolečina v glavi, da sem zaječala:  
 „Pustite me, za božjo voljo vas prosim, pustite me!“  
 Trdo so se zaprla vrata.  
 „Morda bi bilo bolje...“ je pripolzela misel.

\* \* \*

V tisto težko, morečo bolečino, ki je prepajala vse moje telo, se je kakor z nožem zajedala vame misel na odrešenje, na konec. Bolj in bolj živo mi je stopalo pred oči, da nimam nobene druge poti več. Kako, na kakšen način, o tem nisem razmišljala.

\* \* \*

Soparno je bilo ozračje, zatoхло, da sem komaj dihala. Kakor bi bilo železo v mojih žilah, me je morila neka teža po vsem telesu, da sem komaj premikala noge. V glavi je butalo in tolklo, bala sem se, da mi počí čelo. Šla sem iz hiše na stezó ob Temenici in sem hodila počasi, kakor v blodnji. Po nebu so se razpredale motne mreene; zdaj pa zdaj je prilezel mesec izza mreene, medlo posvetil in se spet skríl, kakor bi dremal. Neka vlažna, sluznata sopara je ležala vseokrog; in polja in travniki, kakor bi se jim zehalo. Temenica je spala, vsa lena je zdaj pa zdaj zašumela na ovinku, in vrbe so bile tihe, tako tihe, kakor bi bile umrle. „Kam bi s seboj, kako bi? In zakaj je tako? Kako srečna, zadovoljna bi bila vsaka druga, če bi bila Bergantova! A jaz — kaj hočem, kaj iščem? Kdo je bil, ki me je poslal v Trst? Kdo, ki mi je pokazal Milana? Kdo, ki je vlil ljubezen vame? Kdo, ki me tira iz nezadovoljstva v nezadovoljstvo — dalje in dalje? Joj, zakaj, čemu vse to? Kaj je v meni, da sem taka? Kaj, kaj, moj Bog!“ — Za vejevjem se je skrival tolmun. Ves bled je bil v mesečini in tam ob jelševju je nekaj zagrgalo, zamrmralo in strah me je bilo. Obstala sem, se naslonila na vrbo in pogledala v vodo. Tu je globoka Temenica; tu bi šlo...“ Zdrznila sem se. „Kdo mi šepeče?“ — Potem sem se zavedla. Grenak nasmeh mi je legel krog ustnic, vročina je plala v meni. Še enkrat sem se ozrla v vodo — že sem prestopila z nogo — „Milan!“ sem zaklicala. A ne, nisem mogla. Okrenila sem se in odšla proti domu.

„Saj ne morem — tudi tega ne zmorem...“

\* \* \*

Ko sem šla po stopnicah v sobo, mi je prišel Jože nasproti.

„Kaj si ti, Helena?“

Tema je že bila in ni me razločil. Že sem ga čutila ob sebi, dišal je po vinu in hotela sem kar mimo njega.

„Seveda si ti! Poglej, poglej! Kaj si še živa?“

Zbodlo me je. „Tudi ta se čudi,“ sem pomislila.

„Pusti me, Jože, slabo mi je...“

„Slabo — vedno ti je slabo! Tako si kilava, da se mi kar studiš.“

In odšel je.

Opreti sem se morala ob steno, da nisem omahnila. Neskončno me je zaskelilo v glavi, in v istem trenutku je prišlo kakor ukaz: v sunku sem se obrnila, stekla iz hiše, tekla in tekla —. Le to vem: kako me je objela voda, kako me je zazebló, kako me je dušilo in sem zaklicala na pomoč...

\* \* \*

In potem je prišlo v neki noči kakor spomin: odprla sem oči in sem se zavedla. Koliko časa sem ležala v nezavesti? Prihajale so bolezni — druga za drugo — in čudno, vse sem prestala. Zakaj je tako žilav človek, ki je v napotje sam sebi in vsem in je najbolje, da gre?

Koliko razburjenja je bilo prišlo v hišo Bergantovo! Koliko besed je padlo name, čezme, preko mene! Govorili so, da sem po nesreči zašla v vódo; govorili, da se mi je zmešalo; govorili, da me je potegnila sama hudoba v tolmun... In jaz ne vem, kdo je imel prav.

### 13.

Zima je zdaj.

Sedim pri oknu in gledam: belo polje, beli griči; Temenica je z ledom pokrita. Črne pike nad snegom, to so vrane; črne roke nad snegom, to so vrbe. Bela je zemlja, belo je nebo; in časih pride solnce kakor dremavica.

Meni pa je vseeno: bodi zima, bodi pomlad; bodi poletje ali jesen.

